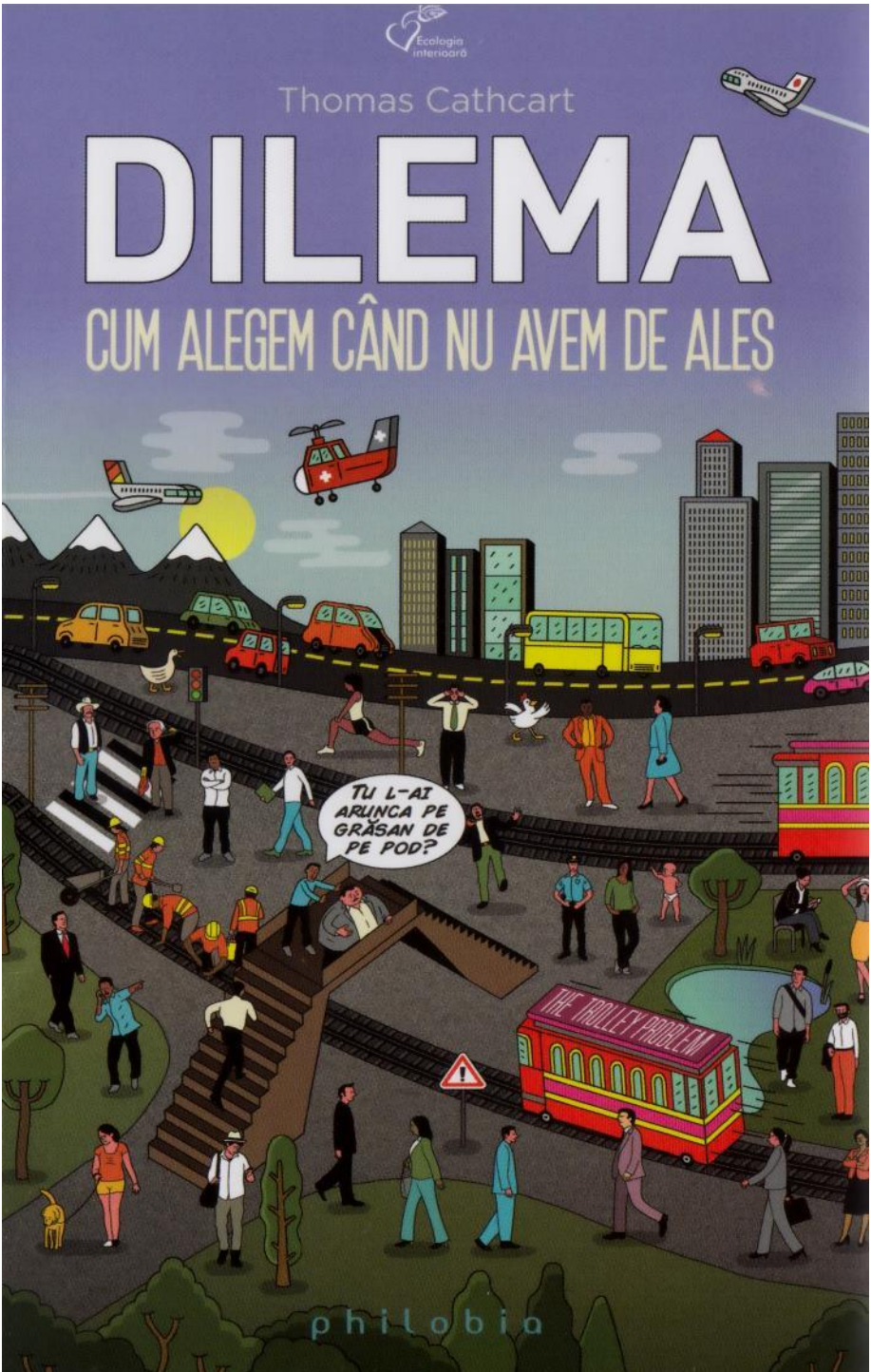
Ecologia interioară
Thomas Cathcart
DILEMA
CUM ALEGEM CÂND NU AVEM DE ALES
TU L-AI ARUNCA PE GRĂSAN DE PE POD?
THE TROLLEY PROBLEM
philobia

Cinci persoane sunt în pericol de moarte: un vagon pe care nimeni nu-l poate opri se îndreaptă către ele. Singura posibilitate de a le salva este ca vagonul să fie deviat pe un alt drum, pe care se află o singură persoană. Ce alegem?!

Pornind de la conceptul filosofic ***The trolley problem***, autorul ne propune o lectură amuzantă, dar provocatoare cu privire la cele mai profunde noțiuni de bine şi rău.

O ocazie de a ne ascuți simțul critic asupra deciziilor pe care suntem nevoiți să le luăm la tot pasul: însăşi lipsa deciziei constituie o alegere şi atrage după sine anumite responsabilități.

• Tu ai devia traiectoria vagonului?
• Ai trage de manetă?
• Ai omori un om pentru a-i salva pe alții?

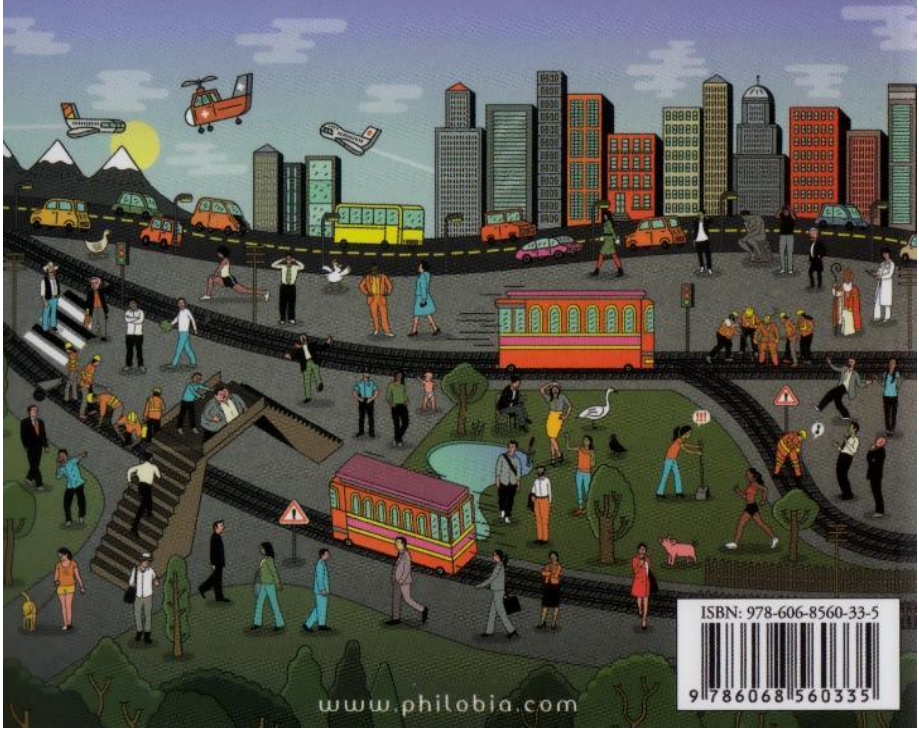

ISBN: 978-606-8560-33-5

www.philobia.com

Într-un oraş american, are loc un incident neobişnuit: o femeie este pusă în situaţia de a salva viaţa a cinci oameni, sacrificând însă un om nevinovat. Corectitudinea morală a deciziei ajunge treptat subiect naţional de dezbatere, în urma unui răsunător proces supus Tribunalului Opiniei Publice. Subiectul devine temă de discuţie în presă, în emisiunile radiofonice, în universităţi şi se răspândeşte chiar şi peste ocean. În faţa Curţii cu juri sunt înfăţişate cele mai diverse perspective: filosofică, psihologică, teologică, medicală, juridică etc. Se creează o constelaţie de argumente, de păreri pro şi contra.

Cititorul este invitat într-o călătorie iniţiatică, serioasă şi totodată amuzantă, prin lumea fascinantă a filosofiei morale aplicate.

Thomas Cathcart

DILEMA

Cum alegem când nu avem de ales

Traducere din limba engleză de Raluca Bibiri p h i l o b i q

First published in the United States under the title:

THE TROLLEY PROBLEM

OR WOULD YOU THROW THE FAT GUY OFF THE BRIDGE?

A Philosophical Conundrum

Copyright e 2013 by Thomas Cathcart

Photo Credits: p.23 Georgios Kollidas/fotolia; p.29 nickolae/fotolia; p.37 Universal History Archive/Getty Images; p.51 Georgios Kollidas/ fotolia; p.61 Pictoriai Press Ltd/Alamy Images; p.77 Steve Pyke/Getty Images; p.81 nickolae/fotolia; p.106 Interfoto/Alamy Images

Published by arrangement with Workman Publishing Company, New York.

DILEMA

CUM ALEGEM CÂND NU AVEM DE ALES Thomas Cathcart izbn 978 – 606 – 8560 – 33 – 5

e 2014 – Editura PHILOBIA

Internet; www.philobia.com e-mail: contactphilobia.com

+ 40 746 49 25 59 (RO)

+ 33 625 51 13 24 (FR)

Editor: Bianca Biagini
Traducere: Raluca Bibiri Redactor: Alexandru Gabor DTP: Cătălin Furtună Corectură: Oana Ţăranu Ilustraţie copertă: Sarah Smith Copertă: Cătălin Furtună
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României CATHCART, THOMAS
Dilema: cum alegem când nu avem de ales / Thomas Cathcart; trad.: Raluca Bibiri; red.: Alexandru Gabor.
— Bucureşti: Philobia, 2014 izbn 978 – 606 – 8560 – 33 – 5
I. Bibiri, Raluca (rrad.)
II. Gabor, Alexandru (red.)
1

CUVÂNT INTRODUCTIV

Variante intermediare ale acestei cărţi au fost parcurse de o serie de oameni inteligenţi şi generoşi, care mi-au oferit sugestii extrem de creative. Îi mulţumesc prietenului meu, Dr. Peter King, pentru atenta analiză a problemei vagonului şi pentru că mi-a pus la dispoziţie câteva exemple importante din realitate. Le mulţumesc, de asemenea, şi celorlalţi membri ai familiei King pentru discuţiile la care au luat parte în timpul cinei.

Danny Klein, cel mai vechi şi mai drag dintre prietenii mei, m-a susţinut foarte mult şi mi-a oferit numeroase idei strălucite, vocea lui răsunându-mi constant în urechi, îndemnându-mă să mă exprim mai clar, să nu mai grăbesc aşa, să merg mai departe. În calitate de mentor al unor cărţi pe care le-am semnat împreună, Danny m-a învăţat efectiv cum să scriu o carte. Îţi mulţumesc mult, Danny.

Sunt norocos să am în viaţa mea două femei extrem de puternice. Soţia mea, Eloise, o excelentă scriitoare şi editoare, a citit nenumărate variante ale cărţii, îmbunătăţind considerabil fiecare versiune. Însă încurajarea continuă, susţinerea şi iubirea au fost şi mai importante pentru mine. Îţi mulţumesc mult, Eloise.

Fiica mea, Esther, este o foarte îndrăgită protectoare a oamenilor şi căţeilor, de aceea mă simt norocos să mă număr printre

cei care beneficiază de spiritul său vesel şi iubitor.

Margot Herrera, editoarea mea de la Workman, a adoptat o atitudine pozitivă şi nu mi-a luat în seamă tendinţa defensivă, insistând să îmbunătăţesc manuscrisul. Îţi sunt recunoscător, Margot. Ai avut nişte idei nemaipomenite.

Îi mulţumesc enorm agentei mele, Julia Lord, care împărtăşeşte aceeaşi sarcină cu Dumnezeu: în lipsa ei, nimic n-ar exista.

PROLOG

Vagonul problematic

Un experiment mental, publicat iniţial într-o revistă britanică de filosofie, în urmă cu aproape cincizeci de ani, a devenit subit un joc al minţii în campusurile americane, în spaţiile de recreere ale studenţilor, la reuniunile de familie, în reviste de interes general şi în publicaţiile academice din întreaga lume. Supranumit „problema vagonului", acest joc al minţii a declanşat o adevărată mini-industrie, poreclită în glumă „vagonetologie". În prezent, printre vagonetologişti se numără filosofi, psihologi, neurologi, teoreticieni ai evoluţionismului, dar şi simpli amatori.

Problema originală a vagonului, concepută de filosoafa britanică Philippa Foot, în 1967, era una simplă şi la obiect: vatmanul unui tramvai care înaintează, fără a putea fi oprit, zăreşte în depărtare cinci oameni care staţionează pe şină, în calea sa. El are fie posibilitatea de a lăsa vagonul să înainteze pe aceeaşi şină, omorându-i pe toţi cinci – dintr-un motiv nespecificat, ei nu se pot da la o parte –, fie poate schimba direcţia, trăgând vagonul către o linie de garare, unde va lovi şi va ucide o singură persoană. Ar trebui oare să schimbe direcţia vagonului către linia mai puţin aglomerată, ucigând un singur om în loc de cinci? în plus, s-a întrebat ea, care este diferenţa dintre acest scenariu şi cel în care, să zicem, doctorii ar putea salva vieţile mai multor oameni ucigând o singură persoană din corpul căreia să producă un anumit ser? Majoritatea dintre noi, s-a gândit Foot, s-ar arăta în favoarea schimbării direcţiei vagonului către linia de garare, pentru a reduce numărul victimelor, dar nu ar fi de acord cu uciderea

unui om pentru a procura serul. Iar diferenţa dintre cele două scenarii i s-a părut lui Foot fascinantă.

În 1985, un filosof american pe nume Judith Jarvis Thomson a extins un pic scenariul: de astă dată, tu eşti cel care vede vagonul gonind pe şine, fără control, în timp ce te afli în dreptul unui macaz. Poţi să nu acţionezi în niciun fel, lăsând vagonul să-i lovească şi să-i ucidă pe cei cinci, sau poţi comuta macazul, schimbând direcţia, astfel încât vagonul să lovească şi să ucidă doar o persoană care staţionează pe şine. Elementul nou în această situaţie este că, spre deosebire de vatman, tu nu ai nicio responsabilitate profesională de a alege între cele două linii. Poţi alege să nu acţionezi în niciun fel. S-ar putea spune, desigur, că nici vatmanul nu este nevoit să intervină în vreun fel, însă profesia lui presupune în mod constant alegerea uneia dintre linii, prin urmare „a nu acţiona" este ceva mai complex din punct de vedere etic decât în cazul unui simplu privitor. Varianta mai puţin înspăimântătoare a lui Thomson este: oare tu, ca simplu privitor, ar trebui să nu acţionezi deloc şi să laşi destinul să îşi urmeze calea sau ar trebui să schimbi macazul, provocând moartea unei persoane, dar salvând cinci?

Ambii filosofi şi-au confruntat scenariile cu altele care, sub anumite aspecte, păreau similare, dar erau, fără îndoială, diferite din alte puncte de vedere. Cel mai cunoscut este scenariul lui Thomson, în care te afli pe un pod pietonal, deasupra şinelor. Nu există macaz, nu există linie de garare. Nu există decât o pistă de tramvai, sub pod, de-a lungul căreia se află cinci oameni care vor fi toţi ucişi dacă nu faci ceva. Îţi dai seama atunci că singurul lucru la-ndemână prin care să-i salvezi pe cei cinci este să opreşti vagonul aruncându-i în cale o greutate. Singurul lucru suficient de masiv încât să oprească vagonul este un om extrem de gras care se află lângă tine pe pod. Oare ar trebui să îl împingi de pe pod ca să îi salvezi pe cei cinci? în plus, este sau nu acest gest, în esenţă, identic cu schimbarea macazului? Filosofi, psihologi şi oameni de ştiinţă care studiază funcţionarea creierului uman au tot încercat, de atunci, să explice motivul pentru care cei mai mulţi dintre noi se simt îndreptăţiţi să schimbe macazul, dar nu şi să împingă

bărbatul de pe pod. Cu timpul, au apărut din ce în ce mai multe scenarii cu vagoane, pe măsură ce vagonetologii s-au căznit să stabilească cu precizie ce anume diferă între cele două scenarii, respectiv între a schimba macazul şi a împinge bărbatul. Sau, poate, de fapt, nu diferă deloc… Kwame Appiah, profesor de filosofie la Universitatea Princeton, a mărturisit că avalanşa de comentarii pe această temă, care despică firul în patru, „face ca Talmudul să semene cu Cliffsnotes1".

1 Derivat de la Ctiff's Notes, Notiţele lui Cliff, ghid pentru studenţi, sub formă de pamflete, publicat iniţial în Statele Unite, (n.tr.)

Unii filosofi – şi încă şi mai mulţi observatori ocazionali – şi-au pus realmente problema utilităţii unui astfel de experiment mental. Deciziile pe care trebuie să le luăm în viaţa de zi cu zi sunt, în definitiv, mult mai complexe, ca de altfel şi mult mai familiare nouă, în comparaţie cu problema pusă de schimbarea macazului pentru a devia direcţia unui vagon scăpat de sub control. Alţii susţin că, dimpotrivă, astfel de experimente mentale, prin simplitatea lor, ne pot ajuta să înţelegem mai bine modul în care luăm – sau ar trebui să luăm – decizii complicate, de natură etică. De pildă, articolul Philippei Foot, publicat în 1967, avea menirea de a soluţiona câteva chestiuni de ordin etic, pe tema avortului, cum ar fi aceea dacă este acceptabil din punct de vedere moral ca persoanele de religie catolică să apeleze la histerectomie pentru a salva viaţa mamei, chiar şi cu preţul unei consecinţe – spuneau ei – nefaste: întreruperea unei sarcini. Şi, nu în ultimul rând, problema vagonului este, din fericire, accesibilă, în vreme ce filosofia academică presupune adesea un solicitant exerciţiu analitic, pentru noi, cei care nu suntem filosofi de profesie.

Cu timpul, cercetători din alte domenii academice au fost seduşi de problema vagonului. În 2003, o echipă de psihologi

De atunci, filosofi, psihologi şi oameni de ştiinţă care studiază funcţionarea creierului uman au tot încercat să explice motivul pentru care cei mai mulţi dintre noi se simt îndreptăţiţi să schimbe macazul, dar nu şi să împingă bărbatul de pe pod.

De la Universitatea Harvard a creat o pagină web numită Testul simţului moral, unde vizitatorii erau invitaţi să-şi manifeste reacţiile la

diverse scenarii ale vagonului. Pentru studiul iniţial, cercetătorii au stabilit un necesar de 5.000 de participanţi; în câteva săptămâni îşi atinseseră obiectivul. După mai bine de zece ani, site-ul este încă activ şi atrage valuri de vizitatori.

În 2009, Universitatea Harvard a făcut pasul decisiv spre învăţământul online în momentul în care a pus la dispoziţia studenţilor – în vederea obţinerii de credite, dar şi pentru vizionări ocazionale, la PBS2 – cursul universitar extrem de popular despre dreptate al profesorului Michael Sandei, în cadrul departamentului de teorii ale guvernării. Cea dintâi prelegere susţinută de profesorul Sandei a avut ca subiect problema vagonului, iar reacţia a fost una de proporţii neaşteptate. Întrucât conferinţa se află pe mai multe site-uri, nu putem şti cu exactitate câţi oameni au urmărit-o, însă doar varianta oferită de PBS pe Youtube a înregistrat nu mai puţin de 4, 4 milioane de accesări, de trei ori mai mulţi vizitatori decât numărul celor care au vizionat online decizia lui Lebron James, în 2010, de „a-şi transfera calităţile în South Beach3".

Problema vagonului a stârnit întrebări peste întrebări, din care s-au născut alte întrebări – aşa cum procedează filosofii de la Socrate încoace – şi a fost sursa unor pasionate

2 PBS, Public Broadcasting Service, este Televiziunea Publică din Statele Unite, (n.tr.)

3 Expresie a jucătorului de baschet Lebron James, devenită celebră odată cu emisiunea TV în care a făcut această afirmaţie. Este vorba despre o înregistrare TV, supranumită The Decision (Decizia), în care jucătorul, aparţinând Asociaţiei Naţionale de Baschet (NBA), a anunţat că va semna un nou contract cu Miami Heat.

Confruntări de idei în lumea întreagă. Până de curând, însă, problema vagonului era văzută de mulţi drept un puzzle filosofic inteligent: fascinantă, provocatoare, o simplă curiozitate. Până într-o zi, când s-a produs incidentul.

VARIANTA PUBLICATĂ ÎN PRESĂ

„Eroina" vagonului, acuzată de omucidere

Câştigătoarea titlului de Cetăţean de Onoare este declarată

„proscrisă” de către procurorul-şef, iar cazul ei – un „precedent periculos”.

THE GAZETTE marţi, 22 ianuarie 2013

San Francisco. Procurorul-şef Cleveland Cunningham a anunţat ieri rechizitoriul curţii cu juraţi, în cazul lui Daphne Jones din Oakland, privind moartea lui Chester „Chet” Farley din San Francisco, provocată de un tramvai, în luna octombrie. Dra Jones a primit onoruri din partea primarului în luna decembrie pentru „că a demonstrat promptitudine şi un mare curaj” atunci când a schimbat macazul, redirecţionând un vagon scăpat de sub control spre linia de garare. Cu siguranţă, vagonul ar fi lovit şi ucis cinci persoane, dacă şi-ar fi menţinut direcţia, dar, aşa, l-a ucis doar pe dl Farley, care staţiona în dreptul şinelor de garare. DI Cunningham susţine corectitudinea concluziei curţii cu juraţi, anume că d-na Jones „nu avea dreptul să se comporte ca şi cum ar fi fost Dumnezeu” atunci când a decis că este de preferat ca dl Farley să îşi piardă viaţa în locul celor cinci persoane.

Fiica domnului Farley, Sondra Farley, prezentă în cadrul conferinţei de presă, a declarat că speră ca viitoarea condamnare a d-nei Jones să ajute familia îndoliată „să îşi găsească împăcarea”. Cei de la The Gazette au aflat că familia respectivă a deschis şi un proces civil, aflat pe rol la momentul respectiv, atât împotriva Serviciului Public de Transport al oraşului San Francisco, cât şi împotriva drei Jones.

Contactată telefonic, Sally Jo Kariakidis, una dintre cele cinci persoane a căror viaţă a fost salvată în urma deciziei d-nei Jones de a schimba macazul, a declarat: „Sunt extrem de recunoscătoare pentru faptul că d-na Jones s-a aflat acolo în acel moment şi că a fost capabilă să judece cu atâta rapiditate. Fără îndoială că înţeleg drama familiei d-nei Farley, însă nu cred că dra Jones trebuie condamnată pentru că a făcut ceea ce ar fi făcut cei mai mulţi dintre noi pentru a reduce numărul victimelor în urma accidentului. Sper că tot ceea ce spun nu sună insensibil, mai ales că mă număr printre cei cinci supravieţuitori”. Dra Kariakidis a însoţit-o pe dra Jones cu ocazia unor evenimente publice, cel mai recent fiind o strângere de fonduri organizată în luna decembrie în beneficiul Bay Area Straphangers Association,

organizaţie de susţinere a siguranţei vagoanelor de tren.

Locuitorii din Bay Area, prezenţi în cadrul conferinţei de presă, au avut reacţii împărţite la acuzaţiile aduse drei Jones. Când dl Cunningham a anunţat decizia Marelui Juriu, s-au auzit câteva aplauze. Însă Floyd Carlucci din Sausalino a declarat presei că el consideră că dra Jones a luat decizia corectă de a schimba macazul. „Faceţi şi voi calculul", a spus el.

În comunicatul său, avocatul acuzării, dl Cunningham, s-a declarat conştient de faptul că decizia Marelui Juriu „este posibil să nu aibă susţinere publică la nivelul întregului oraş" şi i-a felicitat pe juraţi pentru că au opus o astfel de rezistenţă, dificilă de altfel. „Adevărul este că s-ar crea un precedent periculos dacă i-am permite unei persoane să ia decizii de viaţă şi de moarte în favoarea unor concetăţeni şi în defavoarea altora", a adăugat el.

Publicaţia Gazette a făcut rost de raportul original al poliţiei cu privire la incident. Acesta poate fi consultat pe pagina noastră de internet, gazette.com.

DECLARAŢIA POLIŢISTULUI

t t

Raportul oficial întocmit de agentul de proximitate Leroy Takahashi

POLIŢIA LOCALĂ A ORAŞULUI SAN FRANCISCO vineri, 5 octombrie 2012

La data de 5 octombrie 2012, în jurul orei 16: 49, în timp ce patrulam împreună cu agenta de poliţie Sarah Foster, am primit un telefon de la dispecer, care ne solicita să ne deplasăm la intersecţia străzilor California şi Van Ness Avenue, unde o persoană fusese lovită de tramvai, „cu consecinţe grave sau chiar deces". M-am deplasat împreună cu agenta Foster la locul indicat, unde o echipă de intervenţie aşeza într-o ambulanţă trupul unui bărbat alb, având în jur de cincizeci de ani. Chiar în spatele locului în care avusese loc presupusul accident, pe linia de garare, staţiona un tramvai.

O femeie s-a apropiat de noi, fiind într-o stare de vizibilă agitaţie şi s-a identificat ca fiind Daphne Jones, în vârstă de 27 de ani, Str. Clark

Street, Oakland. Ea a declarat că schimbase macazul, aflat la marginea şinei, redirecţionând astfel cursul vagonului către linia de garare, unde a avut loc presupusul accident. Ne-am interesat să aflăm de ce a făcut acest gest, iar ea ne-a explicat că salvase astfel vieţile a cinci persoane care se aflau în acel moment pe linia principală. I-am spus să rămână în maşină în timp ce noi am inspectat zona şi am notat declaraţiile martorilor.

În urma discuţiilor purtate cu diverse persoane, care au asistat la acest incident, am constatat veridicitatea declaraţiilor drei Jones. După ce am verificat la Direcţia Centrală a Poliţiei din San Francisco, am fost informaţi că nu există suspiciuni în privinţa unei crime, în condiţiile în care gestul drei Jones pare a se încadra în Excepţia nr. 3 din Secţiunea 192, referitoare la omucidere: „A ucide o persoană în caz de autoapărare sau pentru a salva viaţa unei alte persoane, sau pentru a o cruţa de răni corporale severe nu constituie omucidere, nici cu intenţie şi nici din culpă". Am informat-o pe dra Jones că este posibil să fie contactată ulterior de către biroul procurorului-şef, dar, deocamdată, este liberă să plece. Era încă destul de agitată, aşa că am condus-o acasă şi i-am comunicat acest lucru dispecerului, în jurul orei 19: 15.

LECŢIA CIVICĂ DATĂ DE PREŞEDINTA CURŢII CU JURAŢI

Deschiderea şedinţei

Reprezentanta curţii cu juraţi

TRIBUNALUL OPINIEI PUBLICE luni, 1 aprilie 2013

Bună dimineaţa, dragi viitori juraţi! Numele meu este Margaret Sturdevant-Casey, sunt preşedinta Curţii în cadrul Tribunalului Opiniei Publice şi am plăcerea să vă adresez „Bun venit!". Sper că aţi remarcat cu toţii că filtrul de cafea se află aici, în dreapta mea, şi toaletele, în spatele uşilor de sticlă.

În această dimineaţă, vom începe selecţia juraţilor în cazul Comunitatea vs. Daphne Jones. Vor fi aleşi doisprezece dintre voi, care vor avea un loc în boxa juraţilor şi vor lua parte la proces în calitate de juraţi. Spre deosebire de alte instanţe, veţi participa însă cu toţii în calitate de juraţi asociaţi, deoarece aici, în cadrul Tribunalului Opiniei

Publice, opinia fiecăruia dintre voi contează. Ceea ce înseamnă că, exceptând cazurile unor afecţiuni severe de sănătate, va trebui să urmăriţi şedinţa televizată sau Online şi să prezentaţi juriului reacţiile voastre, în momentul începerii deliberărilor. În definitiv, este vorba despre Tribunalul Opiniei Publice şi numai din raţiuni practice suntem nevoiţi să alegem doar doisprezece persoane care să vă reprezinte în cadrul deliberărilor. Cei care nu veţi ocupa un loc în boxa juraţilor, aveţi totuşi responsabilitatea de a vă informa cu privire la faptele şi argumentele prezentate cu privire la acest caz şi, pe cât posibil, să vă formaţi o opinie.

În plus faţă de acest specific al participării generale, Tribunalul Opiniei Publice se mai bucură şi de un statut unic, superior oricărei alte instanţe la nivel naţional. Probabil că ştiţi şi voi, ca şi mine, de la cursul de „Teoria drepturilor şi datoriilor cetăţeneşti" din liceu, că instanţa cea mai importantă din ţară este Curtea Supremă. Ei bine, trebuie să vă mărturisesc că lucrurile nu stau chiar aşa. Cea mai înaltă instanţă naţională este, de fapt, Tribunalul Opiniei Publice. Cum vine asta? în primul rând, Curtea Supremă poate anula o lege în vigoare, constatând că este anticonstituţională, însă nu are drept de iniţiativă legislativă. În schimb, Tribunalul Opiniei Publice are capacitatea de a inspira elaborarea de noi legi şi chiar face acest lucru aproape zilnic. Ceea ce înseamnă că legile adoptate de reprezentanţii noştri în Congres reflectă, de regulă, un consens public general, chiar dacă e imperfect. Pe de altă parte, în vreme ce singura autoritate a Curţii Supreme este de a interpreta Constituţia, Tribunalul Opiniei Publice poate modifica legea fundamentală, ceea ce a şi făcut de 27 de ori până acum, în decursul ultimelor două sute douăzeci şi ceva de ani.

Dacă n-ar fi fost Tribunalul Opiniei Publice şi capacitarea sa de a modifica legea fundamentală, femeile n-ar fi avut astăzi drept de vot. Cel mai probabil, ar fi încă în vigoare şi legile care îi permiteau unei persoane să fie stăpână asupra alteia. În unele state, chiar şi legile care guvernau comportamentul privat din dormitorul adulţilor. Înţelegeţi acum cât de special este rolul vostru şi responsabilitatea de juraţi ai acestui tribunal sau – dacă vreţi –, aceea de cetăţeni ai acestei

democraţii.

Acestea fiind spuse, vă urez bun venit în serviciul de juraţi ai Tribunalului Opiniei Publice, de altfel un privilegiu.

POZIŢIA PROCURORULUI

Rezumatul procurorului
Cleveland Cunningham
TRIBUNALUL OPINIEI PUBLICE vineri, 19 aprilie 2013

Doamnelor şi domnilor juraţi, după trei săptămâni de mărturii, aţi auzit deja tot ceea ce era de aflat în acest caz. Este timpul să prezint un rezumat al cazului comunităţii împotriva acuzatei, Daphne Jones.

Cunoaşteţi cu toţii datele problemei. Acuzata mergea pe stradă când a zărit un vagon de tramvai înaintând pe şine în mare viteză, aflat, în mod evident, în imposibilitatea de a fi oprit. A observat alături de ea un macaz, pe care l-a acţionat în mod voit, direcţionând vagonul pe o linie de garare, unde ştia prea bine că acesta va lovi şi ucide un om. Propunem aşadar că dra Jones să fie declarată vinovată de omucidere voluntară.

Completul de apărare, condus de d-na Baumgarten, va încerca acum să ne convingă că, în situaţia dată, există anumite circumstanţe atenuante care nu încadrează fapta la omucidere – de fapt, nu o încadrează la nicio acuzaţie de natură penală. Ei susţin, dimpotrivă, că dra Jones trebuie considerată o eroină, întrucât, ucigând un om, a salvat viaţa altor cinci persoane. Ei îl citează pe filosoful moral britanic de secol XIX, Jeremy Bentham, potrivit căruia corectitudinea sau incorectitudinea unui act depinde în întregime de consecinţele acestuia, iar acţiunile noastre ar trebui ghidate de principiul celei mai mari fericiri pentru cel mai mare număr de oameni. Este o filosofie care a primit diferite denumiri de-a lungul timpului, una dintre ele fiind, în mod evident, aceea de consecinţionism. A mai fost numită şi utilitarism, însemnând că „binele” este „orice se dovedeşte a fi cel mai util pentru a produce maximum de fericire”. Vom discuta pe larg despre inadecvarea unei astfel de filosofii ca fundament atât pentru deciziile de ordin legal, cât şi etic.

Acuzarea nu contestă modul în care apărarea reconstituie faptele. Înţelegem, desigur, că pe şina principală se aflau cinci persoane. Suntem dispuşi să acceptăm chiar şi faptul că inculpata a tras concluzia corectă că cele cinci persoane ar fi fost ucise dacă ar fi lăsat vagonul să înainteze pe linia principală. În plus, acceptăm şi că, dintr-o perspectivă utilitaristă sau consecinţionistă, dra Jones a avut un comportament „etic", chiar demn de laudă, întrucât acesta a dus la moartea unui singur om.

După cum ştiţi, drei Jones nu i s-au adus acuzaţii penale de către tribunalul municipal sau de către cel de stat, probabil din cauză că niciun procuror din jurisdicţiile inferioare nu a crezut că ar puteacâştiga acest caz în faţa curţii cu

La puţin timp după naşterea sa, la Londra, faptul că era un copil precoce a fost înţeles repede de întreaga familie.

A citit o istorie consistentă a Angliei pe când era doar un ţânc şi a început să studieze limba latină la vârsta de trei ani. La doisprezece ani, a intrat la Colegiul Queen's. După absolvire, a studiat dreptul şi a fost acceptat în barou, deşi nu a profesat niciodată. În calitate de filosof, a preferat să îşi dedice viaţa scriind despre modul în care poate fi reformat sistemul legislativ britanic, în acord cu devizele utilitariste: maximum de fericire pentru cel mai mare număr de oameni.

În timp ce alţii aduceau drept argument „legea naturală", ca fundament al menţinerii privilegiului, Bentham a adoptat poziţii sociale radicale, bazându-se pe ideea de „utilitate" sau pe cea de maximizare a fericirii în societate. A avut o influenţă majoră asupra desfiinţării închisorilor pentru datornici în Anglia, asupra reformei privind reprezentativitatea parlamentară şi asupra înfiinţării unui sector de serviciu public, accesibil tuturor claselor sociale, în urma unei examinări. Opunându-se teoreticienilor „legii naturale", Bentham a militat pentru votul universal şi pentru dezincriminarea homosexualităţii.

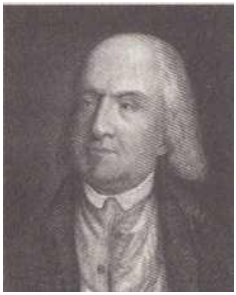

juraţi. Avocaţii acuzării, care au evaluat dacă să deschidă sau nu dosar în acest caz, au sesizat probabil şi ei că circumstanţele o disculpă pe dra Jones. Poate că şi-au dorit să meargă mai departe cu acest caz, însă şi-au dat seama că juraţii se vor lăsa pradă propriilor emoţii şi vor empatiza cu inculpata sau probabil cu cei cinci salvaţi de la moarte. Indiferent de motiv, cert este că nu au fost aduse acuzaţii. Iată de ce, doamnelor şi domnilor, cazul a fost adus în faţa Tribunalului Opiniei Publice.

Preşedinta curţii v-a făcut deja o introducere cu privire la misiunea specială a acestui tribunal. Permiteţi-mi să adaug că noi, avocaţii acuzării, suntem deplin conştienţi de faptul că ne revine în totalitate sarcina de a aduce probe în acest caz. Şi nu ne referim aici la o demonstraţie ce le revine în mod obişnuit acuzatorilor: aceea că un inculpat este nevinovat în lipsa dovezilor incriminatorii sau până la confirmarea acestora, dincolo de orice îndoială rezonabilă. O astfel de sarcină le revine procurorilor din jurisdicţiile inferioare: tribunale municipale, naţionale şi federale. În cazul Tribunalului Opiniei Publice, acuzarea nu are o astfel de obligaţie. Avem libertatea de a pleda aşa cum găsim de cuviinţă, iar dumneavoastră sunteţi liberi să decideţi aşa cum doriţi.

Majoritatea juraţilor din cadrul acestei instanţe vor invoca faptul că ei se supun totuşi unor exigenţe de ordin etic: de pildă, aceea că, deşi nu avem încotro şi este necesar să interpretăm faptele, acestea nu trebuie falsificate cu intenţie ori ignorate sau aceea că trebuie să fim ghidaţi de raţiune mai degrabă decât de emoţii nestăpânite sau tendinţe părtinitoare.

Emoţiile şi părtinirea sunt probabil inevitabile – iar emoţiile ar putea avea chiar un rol benefic în luarea deciziilor însă majoritatea juraţilor consideră, se pare, că alegerile care au la bază emoţie şi părtinire probabil că sunt cel puţin consecvente cu raţiunea. Cu alte cuvinte, ei îşi consideră concluziile raţionale.

Ei bine, nu, sarcina avocaţilor acuzării, în acest caz, nu este aducerea de probe dincolo de orice îndoială rezonabilă, iar revendicările de ordin etic – acelea că trebuie să ne rezumăm la fapte (aşa cum ne sunt înfăţişate) şi să fim corecţi – sunt obligaţii facile atât pentru acuzare, cât şi pentru juraţi. În acest caz, sarcina acuzării este îngreunată de faptul că „simţul comun" pare a fi de partea apărării. Este, probabil, principalul motiv pentru care cazul nu a fost prezentat spre soluţionare unei instanţe inferioare. Îmi revine astfel sarcina de a vă convinge că „simţul comun" în această situaţie este cât se poate de absurd.

Pentru început, câteva cuvinte despre simţul comun. Înainte de a fi posibilă călătoria în jurul Pământului, faptul că planeta noastră este plată era o chestiune de „bun simţ". Înainte de calculele şi observaţiile lui Copernic, faptul că Soarele se învârte în jurul Pământului ţinea de „simţul comun". Înainte să fie descoperită istoria sedimentelor fosile, ţinea de „simţul comun" faptul că lumea nu are mai mult de câteva mii de ani.

Până nu demult, tot „simţul comun" ne spunea că bărbaţii ar trebui să aibă mai multă autoritate decât femeile în societate.

Înainte de a fi posibilă călătoria în jurul Pământului, faptul că planeta noastră este plată era o chestiune de „bun simţ".

La ora actuală, în unele state, convingerea „de bun simţ" potrivit căreia căsătoria nu poate fi înfăptuită decât între un bărbat şi o femeie este înlocuită cu o viziune complet diferită.

Aşadar, în calitate de avocaţi ai acuzării, deşi nu suntem naivi să credem că ne va fi uşor să pledăm împotriva „simţului comun", ne simţim totuşi încurajaţi de marile descoperiri din istorie pentru a demonstra, o dată în plus, falsitatea „simţului comun".

În această dimineaţă, pledoaria noastră are la bază un precedent

impunător, o speţă încheiată în care majoritatea covârşitoare a Tribunalului Opiniei Publice a considerat inculpatul vinovat de o crimă uimitor de similară celei de faţă. Mai întâi, vă vom înfăţişa cazul. Apoi, vă vom arăta cum anume acest caz anterior este, sub toate aspectele esenţiale, similar celui pe care urmează să îl soluţionaţi. Este etapa în care vom dezlănţui atacul împotriva „simţului comun", căci apărarea va încerca să vă convingă că diferenţele dintre cele două cazuri sunt substanţiale şi, prin urmare, va trebui să ajungeţi la verdicte cu totul diferite. Am încredere că nu vă veţi lăsa prinşi în hăţişurile acestor argumente înşelătoare şi veţi decide că Daphne Jones este, potrivit acuzaţiilor, vinovată.

Cazul precedent îi aparţine doctorului Rodney Mapes, un chirurg traumatolog care a fost chemat la camera de urgenţă, într-un important spital universitar din Philadelphia. Şase pacienţi fuseseră transportaţi de urgenţă la spitalul unde profesa dr. Mapes, victime ale unei coliziuni între mai multe autovehicule, pe o autostradă naţională din apropiere. În urma diagnosticului celor şase, dr. Mapes a constatat că doi dintre pacienţi aveau nevoie urgentă de transplant de rinichi; cel de-al treilea, de un transplant de inimă; al patrulea, de un transplant de ficat; iar al cincilea, de unul de plămâni. Mapes încerca să găsească o soluţie pentru a identifica donatori când a descoperit că cel de-al şaselea pacient, un tânăr în vârstă de 35 de ani, fusese adus la spital doar pentru a i se face un control de rutină şi nu părea să fi suferit vreo leziune. Mapes a decis atunci să-l trimită pe tânăr în sala de operaţie, unde i-a prelevat toate organele, pe care le-a transplantat celorlalţi cinci pacienţi, salvându-le astfel viaţa. La proces, dr. Mapes a făcut următoarea afirmaţie memorabilă: „Ei bine, m-am gândit că era mai bine să moară un pacient decât cinci". Doamnelor şi domnilor juraţi, recunoaşteţi probabil aici vorbele aproape identice pe care dra Jones le-a folosit pentru a-şi justifica decizia de a schimba macazul. Sunt cuvintele utilitariştilor şi ale consecinţioniştilor! Iar Tribunalul Opiniei Publice a decis că sunt diabolice – da, vorbe diavoleşti! Colegii dumneavoastră juraţi l-au declarat pe dr. Mapes vinovat de crimă de gradul întâi.

Interviurile cu juraţii după proces au scos la iveală raţiunea din spatele deciziei lor. Unii dintre ei şi-au pus, sub diferite forme, întrebarea: „Bine, dar cine e dr. Mapes să se comporte de parcă ar fi Dumnezeu? Cine îi dă dreptul să decidă cine trăieşte şi cine moare?”. Desigur, deşi admiteau că, în aparenţă, e de preferat să moară un singur om în loc de cinci, convingerea lor era că o decizie de ordin etic înseamnă mult mai mult decât să calculezi ce anume va aduce maximum de fericire unui număr cât mai mare de oameni. La un moment dat, au adăugat ei, trebuie să luăm în calcul şi drepturile. Unul dintre juraţi, profesor de filosofie la Universitatea din California, Berkeley, l-a citat pe filosoful german de secol XVIII, Immanuel Kant. Potrivit lui Kant, susţinea profesorul, este întotdeauna greşit să tratăm oamenii ca simple mijloace, în loc să-i tratăm ca scopuri în sine.

Cea de-a şasea persoană a fost folosită – ca simplu mijloc de a-i salva pe ceilalţi, fără nicio consideraţie faţă de dreptul său de a nu-i fi nesocotit statutul de om şi, în mod evident, de a nu-i fi luată viaţa.

Pentru dr. Mapes, cel sacrificat nu a constituit decât o cifră – pacientul nr. 6, mai exact – motiv pentru care l-a comparat cu numărul mai mare din grupul celor salvaţi. Pacientul nr. 6 era însă şi el o fiinţă umană. Avea un nume: Bob Titherington. Avea o viaţă: era zugrav, avea o soţie şi trei copii mici. Îi plăcea să joace golf şi era antrenorul echipei de baseball a fiului său. Avea dreptul de a nu fi sacrificat în mod deliberat. Viziunea lui Kant a fost denumită deontologică, de la grecescul deon, însemnând obligaţie. Din punct de vedere deontologic, moralitatea constă în ducerea la îndeplinire a unor obligaţii faţă de cei care deţin anumite drepturi şi nu doar în evaluarea unei anumite acţiuni în vederea obţinerii celei mai mari utilităţi pentru cei mai mulţi oameni.

Spre deosebire de dreptul pe care îl avea Bob Titherington de a nu i se lua viaţa, a continuat profesorul, cei cinci pacienţi salvaţi nu aveau niciun drept anume de a fi salvaţi. Putem bănui că şi-ar fi dorit să fie salvaţi, că au fost probabil recunoscători că au fost salvaţi (în special dacă nu li s-a spus cu ce preţ), însă nu deţineau niciun drept implicit de a fi salvaţi.

Kant s-a născut, a crescut şi întreaga viaţă şi-a petrecut-o în oraşul prusac Königsberg şi în împrejurimile acestuia. Nu s-a căsătorit niciodată, iar, pentru el, momentul culminant al zilei, pe lângă exerciţiul filosofic, era celebra sa plimbare – pe care o făcea zilnic la fix aceeaşi oră. Se spune că ceasornicarul care se îngrijea de orologiul din turnul oraşului ar fi potrivit ceasul după ora de plimbare a lui Kant.

Consecvenţa şi austeritatea de care a dat dovadă clarifică într-o anumită măsură ce tip de filosof era Kant: şi-a folosit raţiunea pentru a cugeta asupra… limitelor raţiunii. Cea mai cunoscută carte a sa, Critica raţiunii pure, explorează limitele a ceea ce poate să cunoască mintea noastră cu privire la lumea din afară. Aşa-numita a doua critică, Critica raţiunii practice, aprofundează limitele a ceea ce putem cunoaşte despre cum ar trebui să acţionăm. Cele două maxime citate în procesul doctorului Mapes – cum că ar trebui să tratăm celelalte fiinţele umane drept scop în sine şi că ar trebui să acţionăm doar potrivit regulilor pe care le-am dori a fi universale – ambele descind din investigaţiile lui Kant cu privire la natura şi limitele raţiunii morale. (Dacă această legătură nu vă este clară, nu vă îngrijoraţi! l-au trebuit lui Kant multe pagini de proză densă pentru a o explica, un exerciţiu pe care nu-l vom relua aici). Este suficient să notăm că interesul lui Kant se referă la raţiunea care se priveşte pe sine. Nu este de mirare că se mulţumea să şadă, să cugete, să scrie şi să se plimbe.

Cum rămâne, aşadar, cu cazul de faţă? Nu avea şi persoana de pe linia de garare dreptul de a nu fi ucisă de acel vagon, în mod deliberat? Cei cinci care au fost salvaţi nu aveau niciun drept explicit de a fi salvaţi din calea vagonului scăpat de sub control, pe când bărbatul de

pe cealaltă linie avea acest drept, acela de a nu fi ucis în mod deliberat de un vagon direcţionat de dra Jones. Pe scurt, cine i-a dat drei Jones dreptul de a se comporta de parcă ar fi fost Dumnezeu?

Profesorul a adăugat că filosoful german a mai afirmat şi că ar trebui să acţionăm potrivit unei reguli, pe care o dorim să se transforme în maximă universală. Doamnelor şi domnilor, v-aţi dori să trăiţi într-o societate în care statul ar putea interveni în această încăpere, în acest moment, şi v-ar putea sechestra pentru recoltarea ambilor rinichi, sub pretextul utilităţii mai mari de a salva două persoane ai căror rinichi nu mai sunt funcţionali?

Utilitarismul este un răspuns inadecvat la dilemele etice – iar, dacă ar deveni lege universală, am fi de acord nu doar cu gestul drei Jones, ci şi cu cel al doctorului Mapes, alături de cele ale unei găşti de posibili executanţi, cu sprijinul financiar al statului, ai devizei maximului de fericire pentru maximum de oameni, precum poliţia rinichilor pe care tocmai ne-am imaginat-o!

Am încercat doar să ne imaginăm o lege universală care ne-ar solicita să ne stabilim ca obiectiv maximum de fericire pentru maximum de oameni. Avem în această ţară o lege efectiv universală, concepută special pentru a preveni un utilitarism eficient: Constituţia Statelor Unite. Părinţii naţiunii au elaborat această lege fundamentală pentru a evita ceea ce au numit „tirania majorităţii”. Ei au avut înţelepciunea de a sesiza că utilitarismul nestăvilit ar putea conduce la situaţia în care majoritatea ar priva minoritatea de dreptul asupra propriilor vieţi, de libertăţi, proprietăţi, în cazul în care acest lucru ar produce un bine mai mare pentru cât mai mulţi oameni. De fapt, au întrevăzut cu adevărat posibilitatea unei poliţii a rinichilor. Ei au înţeles că, în calitate de fiinţe umane, deţinem anumite drepturi universale, pe care ceilalţi nu trebuie să le încalce în numele utilităţii.

Aşadar, concluzionând, doamnelor şi domnilor, nu vă lăsaţi păcăliţi de înşelătoarele argumente utilitariste ale d-rei Baumgarten şi ale apărării sale.

Lăsaţi deoparte „simţul comun” Utilitarismul 6StG

şi admiteţi că, în cazul de faţă, un răspuns inadecvat acest simţ

creează un precedent a djemee etice extrem de periculos. Tot aşa, lăsaţi deoparte orice legătură emoţională cu dra Jones, pe care o resimţiţi gândindu-vă că aţi fi procedat ca ea într-o situaţie similară. Îndrăznesc să afirm că probabil cu toţii am fi acţionat precum dra Jones. Gândiţi-vă însă la bărbatul ucis şi la drepturile sale. Nu uitaţi că şi el avea un nume, Chet Farley. Nu uitaţi că îi plăcea să cânte la pian la Centrul pentru Veteranii de Război şi că era an de an Moş Crăciunul petrecerilor organizate acolo. Amintiţi-vă şi că statutul său de fiinţă umană a fost nesocotit printr-un gest deliberat, săvârşit de dra Jones. Dacă vă amintiţi de drepturile domnului Farley, nu am nicio îndoială că o veţi considera pe dra Jones vinovată de omucidere.

RIPOSTA AVOCATULUI APĂRĂRII

Declaraţia finală a avocatului apărării Martha Baumgarten

TRIBUNALUL OPINIEI PUBLICE vineri, 19 aprilie 2013

O, Doamne! Cu ce să încep? Acuzarea a adus o pledoarie într-atât de bizară, încât trebuie să iau o pauză să mă gândesc cum să răspund. Împotriva simţului comun? împotriva oricărui bun simţ, aş spune!

În calitate de avocat al acuzării, dl Cunningham aduce în discuţie un aşa-zis precedent atât de diferit faţă de cazul nostru încât a-l numi „precedent" este o insultă la adresa inteligenţei. Dar despre asta, mai târziu.

Pentru început, o să vă rog să vă gândiţi un pic la un caz aproape identic cu cel al drei Jones, un caz prezentat chiar în cadrul acestei instanţe, a Tribunalului Opiniei Publice. Şi, cu atât mai interesant, un alt caz, aproape identic cu cel al doctorului Mapes, a fost, de asemenea, judecat aici, de către aceeaşi curte cu juraţi. În ambele cazuri, au fost stabilite verdicte foarte diferite.

O echipă de psihologi de la Universitatea Harvard a înaintat aceste cazuri Tribunalului Opiniei Publice, în anul 2003. Curtea cu juraţi, alcătuită din 5.000 de membri, a ascultat expunerea faptelor transmisă ordine.

În primul caz, o femeie pe nume Clara Murphy călătorea cu

tramvaiul când vatmanul a leşinat. Clara a fost pusă în faţa aceleiaşi dileme ca şi Daphne Jones. Avea de ales între a lăsa tramvaiul să înainteze pe linia principală, ucigând cinci persoane aflate pe şină, sau a schimba direcţia spre linia de garare, luând viaţa unui singur om. Un procent răsunător, mai exact 89 la sută dintre juraţi, a considerat moral gestul Clarei de a schimba direcţia tramvaiului.

Cazul lui Frank Tremaine a fost audiat de către acelaşi juriu. Frank se afla pe un pod pietonal, deasupra unei şine de tramvai, când un vagon scăpat de sub control se apropie gonind în direcţia a cinci persoane, care staţionau pe şine. Nu exista nicio linie de garare pentru a-i schimba direcţia. Frank a evaluat rapid situaţia şi a realizat că singurul mod în care putea opri tramvaiul în viteză era să îi arunce o greutate foarte mare în cale. Din nefericire, nu exista niciun obiect masiv pe pod, cu excepţia unei persoane corpolente care se afla alături de el. Frank şi-a dat atunci seama că avea de ales între a-l împinge pe bărbat în calea tramvaiului, aruncându-l de pe pod, ceea ce însemna să-l ucidă şi să salveze astfel vieţile celor cinci sau a-i lăsa pe aceştia cinci să moară. Doamnelor şi domnilor, doar o firavă minoritate dintre juraţi, 11 procente, a considerat că Frank era îndreptăţit să împingă bărbatul în calea tramvaiului.

Acuzarea şi-ar dori, fără îndoială, ca noi să credem că ambele situaţii sunt într-atât de similare încât juriul ar trebui să dea acelaşi verdict. De fapt, majoritatea covârşitoare a juraţilor a concluzionat că cele două cazuri sunt atât de diferite încât presupun verdicte diferite. 89 la sută dintre ei au votat „nevinovat” în primul caz, spre deosebire de 11 la sută în cel de-al doilea! Aproape toţi au considerat că este de preferat să redirecţionezi tramvaiul, salvând cinci vieţi cu preţul uneia. Aproape niciunul nu a fost de acord cu decizia de a-l împinge pe bărbatul corpolent în calea tramvaiului pentru a-i salva pe cei cinci. Iar deciziile juraţilor au fost uimitor de asemănătoare, indiferent de sex, vârstă, nivel de educaţie, etnie, naţionalitate sau – şi mai interesant – fie că au avut sau nu vreo legătură cu filosofia morală. Întrebarea firească este: „De ce au fost verdictele atât de diferite?”

Partea bună e că membrilor juriului li s-a cerut la finalul

procesului să explice diferenţa dintre verdicte. Amintiţi-vă cum acuzarea a sugerat, în mod speculativ, că cei mai mulţi juraţi ar fi dispuşi să admită că, la baza concluziilor pe care le trag, ar trebui să stea un raţionament. Ei bine, în realitate, nu este deloc vorba despre un astfel de proces raţional care să le influenţeze deciziile. Doar câţiva şi-au justificat deciziile privind cele două verdicte, al Clarei şi al lui Frank, pe baza unui raţionament de ordin moral. Ceea ce înseamnă că foarte puţini au admis că au fost influenţaţi de faptele ca atare pentru a face diferenţa între cele două cazuri şi au susţinut că cele două situaţii i-au făcut să aplice două raţionamente morale cu totul diferite.

Dintre puţinii care au apelat la un raţionament moral, oricare ar fi fost el, doar câţiva au invocat faptul că dra Clara a anticipat moartea bărbatului care staţiona pe linia de garare în momentul în care a schimbat direcţia tramvaiului, pe când Frank a intenţionat să-l ucidă pe bărbatul corpolent. Altfel spus, Clara nu s-a folosit de moartea bărbatului pentru a-i salva pe cei cinci; Frank însă s-a folosit de bărbatul masiv în acest scop. Diferenţa dintre cele două situaţii este proprie aşa-zisului Principiu al Dublului Efect, enunţat pentru prima oară de Sfântul Toma de Aquino astfel: o acţiune corectă din punct de vedere moral poate avea consecinţe negative ca efect secundar; nu trebuie să apelăm la mijloace incorecte în vederea unui scop corect.

Alţi câţiva din acest grup restrâns care au apelat la un raţionament de ordin moral şi-au justificat recursul la două verdicte diferite pe baza faptului că gestul Clarei a fost unul impersonal, pe când cel al lui Frank, unul personal. Intenţia a fost, se pare, să sublinieze că dra Clara nu s-a atins de trupul bărbatului anonim care staţiona pe linia de garare, în vreme ce Frank a pus efectiv mâna pe bărbatul corpolent.

Totuşi, unii din grup au fost de părere că dra Clara a redirecţionat un pericol deja existent (acela de a fi ucis de un tramvai), în vreme ce Frank a introdus un nou pericol (acela de a fi împins de pe pod).

Doamnelor şi domnilor juraţi, oricare dintre raţionamentele descrise mai sus este suficient pentru a face deosebirea dintre cazul

Clarei şi cel al lui Frank (ca de altfel, aşa cum vom vedea, şi pentru a le deosebi de cazul doctorului Mapes).

Toma s-a născut în Regatul Neapolelui, ca fiu al lui Landulf, conte de Aquino, şi al Teodorei, contesă de Teano. Pe când era tânăr, îşi dorea nespus de mult să devină călugăr dominican, însă familia lui, care urmărea ca el să devină călugăr benedictin, l-a ţinut captiv în castel vreme de doi ani. În cele din urmă, Toma a izbutit să ia drumul Universităţii din Paris.

Cel mai important filosof şi teolog catolic al tuturor timpurilor, aşa cum este considerat astăzi, a picat de fapt primul examen teologic, motiv pentru care a devenit cunoscut printre colegi drept „boul cel tâmp". Astfel a ajuns să fie considerat, în mod neoficial, drept sfântul protector al studenţilor care încep cu stângul în primul an.

Toma s-a încumetat să scrie ceea ce niciun filosof ori teolog nu ar cuteza astăzi să înfăptuiască: o însumare (summa) sau mai curând o analiză sistematică şi cuprinzătoare a întregit filosofii şi teologii. A scris de fapt două volume: Summa Theologia e şi Summa Contra Gentiles.

Summa Theologia e aduce în discuţie o gamă largă de teme, de la argumente în favoarea existenţei lui Dumnezeu, până la evoluţia bunelor obiceiuri. O pietricică din această „catedrală a gândirii" este dedicată problemei etice privind permisiunea de a acţiona anticipând consecinţe atât pozitive, cât şi negative. Răspunsul lui, cunoscut sub denumirea de Principiul Dublului Efect, este suficient de complex şi de subtil pentru a i se dedica un întreg capitol, Comunicatul episcopului, p.63.

1 în engl., disputation este o probă orală de retorică, în cadrul căreia este susţinută o anumită teză, pe baza logicii formale, (n.tr.)

Pledoaria acuzării se bazează pe argumentul potrivit căruia cazul lui Daphne Jones este analog unui alt caz, de care, în realitate, diferă în toate punctele esenţiale. Este deci în totalitate justificat să o considerăm pe Daphne Jones nevinovată, conform viziunii utilitariste potrivit căreia este preferabil să ucizi un om în loc de cinci, şi, totodată, să îl acuzăm pe dr. Mapes de crimă într-o situaţie fundamental diferită.

Căci cazul doctorului Mapes, ca şi cel al lui Frank, presupune un efect negativ intenţionat (versus unul anticipat doar); o acţiune personală (versus una impersonală); şi introducerea unui pericol nou (versus redirecţionarea unui pericol preexistent). Toţi aceşti factori justifică simpla aplicare a principiului utilitarist în cazul drei Daphne Jones, nu însă şi în cel al doctorului Mapes, în condiţiile în care nu există nicio inconsistenţă logică în evaluarea diferenţiată a celor două cazuri.

Iată însă care e schepsisul. Vă amintiţi că, încercând să diferenţieze cele două verdicte, doar câţiva au adus în discuţie vreun considerent de ordin raţional; majoritatea covârşitoare a juraţilor nici nu a pomenit de vreun raţionament moral. Unii dintre ei au declarat că au folosit o platformă utilitară – aceea de a salva cât mai mulţi oameni – în cazul Clarei, şi una „deontologică", bazată pe drepturi şi obligaţii, în cazul lui Frank şi al bărbatului corpolent, fără a încerca să ajungă la o cale de mijloc între cele două viziuni. Alţii au spus că şi-au întemeiat verdictele doar pe intuiţie. Au făcut remarci de genul „nu ştiu să explic" sau „pur şi simplu părea just" sau „aşa mi s-a părut corect" sau „aşa mi-a venit".

Prin urmare, pledoaria avocatului acuzării, dl Cunningham, eşuează în două moduri. Dânsul sugerează că un utilitarism consecvent ar crea o pantă alunecoasă între gestul lui Daphne de a schimba macazul şi prelevarea de organe de la Bob Titherington, întreprinsă de doctorul Mapes, ceea ce îi face pe ambii condamnabili pentru faptele lor. Mulţi juraţi însă au constatat diferenţe evidente între cazul Clarei şi cel al lui Frank, diferenţe care justifică din punct de vedere raţional decizia de a judeca primul caz potrivit principiului celui mai mare bine pentru maximum de persoane, iar cel de-al doilea caz, bazându-se pe cu totul alte principii.

Mai mult, cei mai mulţi dintre juraţi nu au menţionat vreun raţionament moral, ceea ce înseamnă că problema unei consistenţe etice explicite este discutabilă în privinţa lor. A fost suficient pentru ei să simtă diferit cele două cazuri. La urma urmei, nu este şi cel mai important factor pentru cei mai mulţi dintre noi în ceea ce priveşte cazul lui Daphne? Fie că îi dăm sau nu un nume, este vorba despre senzaţia unei diferenţe între cazul lui Daphne şi cel al lui Mapes. N-ar trebui să ne simţim jenaţi pentru că luăm o decizie în cazul lui Daphne bazată pe sentimente. Filosofii au găsit şi un nume şic pentru această metodă: intuiţionism etic.

Aşadar, pe scurt, simţul comun se dovedeşte încă o dată corect, aşa cum şi este de cele mai multe ori. Teoria lui Copernic cum că Pământul se învârte în jurul Soarelui este una dintre rarele excepţii care confirmă regula! De aceea istoria îl păstrează în analele ei!

Cei mai mulţi dintre juraţi nu au menţionat vreun raţionament moral.

Daphne Jones nu a făcut nimic rău. Gestul său utilitarist de a decide să schimbe macazul devine şi mai simplu prin comparaţia cu factorii suplimentari în cazul doctorului Mapes sau în cel al lui Frank şi bărbatul corpolent. Asemenea juriului din procesele Clarei şi al lui Frank, nu trebuie să vă lăsaţi înşelaţi de falsa analogie sugerată de avocatul acuzării, dl Cunningham, între două cazuri extrem de diferite. Decizia voastră trebuie să fie aceea că Daphne Jones nu este vinovată de omucidere.

ANALIZA PROFESOAREI

Gândirea critică în viaţa contemporană

THE NEW SCH00L4 NEW YORK vineri, 19 aprilie 2013

Bună seara tuturor! Având în vedere că am schimbat sala, permiteţi-mi să mă asigur că fiecare şi-a ocupat locul. Ne aflăm, în cadrul formatului educaţie continuă, la cursul de Gândire critică în lumea contemporană. E cineva aici de la cursul Literatura rusă în secolul al XIX-lea? Da? Cursul dumneavoastră a fost, mi se pare, mutat în sala de jos – camera 21. Dacă nu e acolo, încercaţi la camera 23.

Aşadar… Numele meu este Kiara James şi, în decursul următoarelor opt săptămâni, vom încerca împreună să ne îmbunătăţim capacitatea de a gândi critic şi să o folosim pentru a

4 Universitate americană cu un statut aparte, situată în oraşul New York, celebră pentru tendinţele sale progresiste în special în domeniul ştiinţelor sociale şi politice (n.tr.).

Analiza diverse probleme din lumea contemporană. De pildă, în această seară, vom urmări un proces care a dat multă bătaie de cap întregii naţiuni, cazul lui Daphne Jones şi a tramvaiului scăpat de sub control.

Dar înainte să ajungem la proces, mai avem mult de lucru. Trebuie să ne perfecţionăm abilităţile de judecată pentru a privi cu mai multă inteligenţă problemele ridicate de acest proces. S-a comentat mult despre proces, începând cu Televiziunea Publică şi până la Drudge Report5, unele analize, prea puţine totuşi, fiind chiar interesante.

A făcut cineva dintre voi vreun curs de filosofie? OK, văd câteva mâini ridicate, dar, per ansamblu, cei mai mulţi nu aţi făcut vreun curs. Ceea ce e în regulă. Nu vă este absolut necesar pentru a deprinde gândirea critică. La finalul acestui curs, veţi fi cu toţii nişte gânditori ceva mai critici.

În această seară, vom începe aruncând o privire la analogii şi la rolul pe care îl au în modul cum gândim lucrurile. Vom examina apoi rolul analogiei în procesul vagonului. Se oferă cineva să ne explice ce e

aceea o analogie? Da?

Este o comparaţie între două lucruri. Ca în afirmaţia: „Eşti frumoasă ca o pictură”.

Mulţumesc! Şi nu pentru că mi-aţi spus că sunt frumoasă ca o pictură, deşi vă mulţumesc şi pentru acest compliment. Dar aveţi dreptate. O analogie este o comparaţie. Exemplul pe care l-aţi dat, „frumoasă ca o pictură”, compară o persoană (trebuie să admit, eu sau oricine altcineva) cu o pictură – în

5 Website american de ştiri, (n.tr.)

privinţa aspectului. Este o analogie specifică evidenţei, căci declară făţiş criteriul folosit pentru a mă compara – să spunem, pe mine – cu o pictură. Vă referiţi cu precizie la frumuseţea noastră comparabilă.

Însă analogiile compară de regulă două lucruri, persoane, evenimente, fără a ne face cunoscut în mod clar care este termenul de comparaţie. Aveţi vreun exemplu?

Înainte să fie rănit, Derek Jeter era ca un iepure.

Aşa, alta?

La conferinţa de presă, preşedintele Obama era precum un sfinx.

Aşa.

Aceste analogii nu clarifică exact cum anume se aseamănă Derek Jeter cu un iepure. Au urechi asemănătoare? Probabil că nu. Sau o viaţă amoroasă similară? Sper că nu. Vă refereaţi probabil la viteză, nu?

Prin ce anume se aseamănă preşedintele cu un sfinx? îşi duc oare amândoi existenţa în deşertul egiptean? Sunt amândoi de piatră? Hm, e mai complicat aici, nu? Pentru că noţiunea de piatră poate fi folosită şi ca metaforă, ca în „a fi stană de piatră”. În mod evident, termenul de comparaţie aici nu se referă la compoziţia minerală a celor două trupuri. Ar trebui să bănuim că preşedintele Obama avea o atitudine impenetrabilă sau ceva de genul ăsta.

Aşadar, analogiile sunt folosite pentru a compara două lucruri dintr-un anumit punct de vedere similare şi diferite din altul. Spunem, de pildă: „Un măr e ca o pară”. Sunt multe feluri în care ne putem gândi

că un măr îi este similar unei pere, nu? Haideţi să notăm câteva pe tablă.

Ambele sunt fructe.

Au cam aceeaşi dimensiune.

Ambele au gust bun.

OK… ne oprim aici, înainte să transformăm cursul într-unul de management în gospodărie. Acum, haideţi să enumerăm cum anume diferă. Ceva sugestii?

Culoarea. Merele sunt de regulă roşii sau parţial roşii – nu mereu, bănuiesc, având în vedere că Granny Smith6 sunt de culoare verde aprins –, pe când perele sunt de cele mai multe ori galbene sau maronii, sau verde aprins, dar nici ele întotdeauna. Bănuiesc că, în privinţa culorii, merele şi perele se cam intersectează.

Corect! Dar, de cele mai multe ori, cum aţi spus, merele şi perele au culori diferite. Aşa cum nu v-aţi referi la obrajii cuiva afirmând că sunt ca merele, dacă aţi vrea să spuneţi, de fapt, că au o culoare gălbuie sau maronie, sau verde aprins, precum o pară. Alte aspecte care le diferenţiază?

Merele sunt perfect rotunde, iar perele au… ăăă, formă de pară.

Aha, haideţi să ne oprim aici, pentru că aţi atins un punct important în privinţa analogiei. Când aţi afirmat, pe bună dreptate, că para are forma unei pere, motivul pentru care aţi izbucnit în râs, ca şi noi de altfel, este pentru că aveam în faţă o analogie perfectă. Forma unei pere este de forma perei – în toate privinţele. Nu există o analogie mai bună decât asta, aşa e? Ei, bine, nu-i aşa.

În mod paradoxal, o analogie „perfectă" este o analogie proastă. Nu ne oferă nicio informaţie în plus despre forma

6 Soi de măr originar din Australia, (n.tr.)

perei. De remarcat că nu este vorba doar despre faptul că sunt descrise prin acelaşi cuvânt. Este doar o excepţie. Însă, afirmaţia „Hexagonul acela este ca o figură cu şase laturi" nu ne comunică nimic nou despre hexagonul respectiv (presupunând că ştim deja definiţia unui hexagon). Ceea ce înseamnă că ne poate transmite ceva legat de cuvântul hexagon, nu însă şi despre acel hexagon.

Am aflat deci că o analogie perfectă nu este şi o analogie bună. Ei şi? Ce sens are să tot despicăm firul în patru? Este o întrebare bună, la care filosofii au cugetat îndelung. Filosofii contemporani, în special cei din lumea anglofonă, au o reputaţie proastă pentru distincţiile pe care le fac în domeniul limbajului şi al logicii, despicând firul în patru, în loc să scrie despre „marile întrebări", precum cele pe care Paul Gauguin le-a folosit pentru a-şi intitula o pictură din 1897, De unde venim? Cine suntem? Unde ne îndreptăm? Unii consideră că filosofii americani şi britanici din zilele noastre se cam piaptănă în timp ce ţara arde, cum s-ar spune. Unii dintre voi aveţi, poate, aceeaşi părere despre discuţia de astăzi privind analogiile. Nu vă voi cere să ridicaţi mâna.

Pe de altă parte, sper că veţi admite totuşi la finalul cursului cât este de important să ne ascuţim instrumentele pe care le folosim atunci când ne punem întrebări şi luăm decizii. Altminteri, s-ar putea să nu avem cum să luăm o decizie bună. Instrumentele gândirii critice sunt limbajul şi logica.

Să fie oare ascuţirea toporului la fel de importantă ca tăierea copacului? Cu siguranţă nu. Dar, în lipsa unui topor în mod paradoxal, o analogie „perfectă" este o analogie proastă.

Ascuţit, s-ar putea să nu tai cum trebuie copacul. S-ar putea chiar să nu reuşeşti să-l tai. Studiul utilizării limbajului şi a logicii este oare la fel de important ca răspunsul la întrebările puse de Gauguin? Sigur că nu, dar, fără să înţelegem cum anume se folosesc aceste instrumente, s-ar putea să dăm nişte răspunsuri deplorabile. Hei, tocmai am făcut o analogie! Ce spuneţi de asta?

Aşadar, ce rost are să studiem analogiile? Păi contează pentru că, aşa cum tocmai am aflat, analogiile compară întotdeauna două lucruri oarecum similare şi oarecum diferite. Ceea ce face ca analogiile să fie şi foarte utile, dar şi foarte periculoase. Analogiile sunt ca o sabie cu două tăişuri, apelând încă o dată la o analogie! Motivul pentru care folosirea analogiilor poate constitui un pericol este că oamenii de multe ori insistă că, dacă două lucruri sunt similare sub un anumit aspect, ele sunt musai similare şi sub alt aspect, sub care s-ar putea să nu fie deloc

similare.

Dar cui îi pasă? Ce importanţă are în lumea reală? Ei bine, haideţi să încercăm să aplicăm ce am discutat astăzi pe cazuri reale din fluxul actual de ştiri. Înainte de a începe să discutăm despre procesul vagonului, poate cineva să-mi dea un alt exemplu de ştire care are la bază o analogie?

Mda. Ce spuneţi despre controversa predării Designului Inteligent în învăţământul public ca alternativă la teoria evoluţiei?

Excelent exemplu. Unde vezi analogia?

Păi, cred că argumentul în favoarea Designului Inteligent este că sunt multe lucruri extrem de complicate în natură. Exemplul clasic este cel al globului ocular. Complexitatea acestuia, absolut uimitoare, pare similară unora dintre obiectele complicate făcute de om – de pildă, iPhone-ul. Putem, deci, să bănuim că trebuie să fi existat un Steven Jobs în ceruri care a conceput globul ocular.

Foarte bine. Nu întâmplător, în filosofia religiei, acesta este numit argument bazat pe analogie. Pe câţi dintre voi i-a convins acest argument? Deci cam jumătate. Pe câţi nu i-a convins? Cam acelaşi procent, aş spune. Câţi sunt indecişi? câţiva.

Există două moduri în care un argument potrivit analogiei nu reuşeşte să convingă. În primul rând, este posibil ca asemănarea celor două să nu fie convingătoare. În secolul al XVIII-lea, circula o versiune a argumentului pentru Designul Inteligent, care spunea aşa: „Universul este ca un orologiu gigant". (Asta se întâmpla la scurt timp după descoperirile lui Isaac Newton, iar explicaţiile cu privire la univers bazate pe mecanică pluteau în atmosferă). „Când privim un ceas", spuneau ei, „presupunem că trebuie să existe şi un ceasornicar. Când ne gândim la Univers, conchidem că, tot aşa, trebuie să fi existat un Ceasornicar Divin sau, dacă vreţi, un Creator".

Filosoful scoţian David Hume a pus următoarea întrebare: „De ce susţineţi că, dintre toate lucrurile care există, orologiul este cel cu care se aseamănă Universul? Nu aţi putea mai curând să spuneţi că Universul este precum un animal uriaş, în continuă mişcare, toate părţile lui funcţionând în armonie? Veţi trage atunci concluzia că o

mamă-univers trebuie să-l fi născut, deoarece aşa merg lucrurile în regnul animal?”

Institutul Discovery, un laborator de idei cu vederi conservatoare, înfiinţat în 1990, a adoptat termenul „Design Inteligent” pentru a desemna teoria potrivit căreia „anumite proprietăţi ale universului şi ale fiinţelor se explică cel mai bine dacă le atribuim unei surse inteligente, nu unui proces aleatoriu precum selecţia naturală”. Institutul a militat pentru predarea concomitentă a teoriei designului inteligent şi a teoriei evoluţioniste în şcolile publice, ca perspective opuse. Oponenţii acestei iniţiative au intervenit rapid, susţinând că o astfel de modificare ar însemna introducerea doctrinei religioase iudeo-creştine în programa şcolară, ceea ce contravine „clauzei fondatoare” din Primul Amendament al Constituţiei Americane, interpretat, de regulă, în favoarea separării dintre stat şi biserică.

Institutul susţine că Designul Inteligent este o teorie ştiinţifică, bazată pe evidenţe, şi nu o doctrină religioasă. Nu este acelaşi lucru, spun ei, cu creaţionismul, căci nu identifică cu precizie cine sau ce este, mai precis, această cauză inteligentă şi nici nu insistă pe ideea că procesul creaţiei trebuie să fi avut loc chiar atunci când se spune în Geneză.

Pe baza acestei distanţări de creaţionism, predarea Designului Inteligent nu contravine Constituţiei, susţin reprezentanţii institutului. În cazul Kitzmiller v. Dover (PA1) Instituţii şcolare regionale, judecat de tribunalul american, instanţa a decis că Designul Inteligent este mai aproape de religie decât de ştiinţă şi a declarat predarea lui ca fiind neconstituţională.

1 Iniţialele statului Pennsylvania. (n.tr.)

Aşadar, unul dintre motivele pentru care argumentul bazat pe analogie se pare că nu va reuşi să convingă rezidă în faptul că presupusa similaritate dintre cele două lucruri s-ar putea să nu fie atât de evidentă. În definitiv, cât de similar este globul ocular unui iPhone? Nu e cumva mai apropiat de celulele fotosensibile ale unei moluşte, care, aşa cum unii dintre susţinătorii Designului Inteligent sunt dispuşi

să accepte, a apărut în urma unei selecţii naturale?

Un alt motiv pentru care argumentul bazat pe analogie ar putea să nu convingă este că cele două lucruri comparate – globul ocular şi iPhone-ul – pot fi în mod evident similare sub un anumit aspect, ceea ce nu înseamnă neapărat că sunt asemănătoare din alt punct de vedere: în cazul de faţă, în privinţa originii lor. Doar pentru că iPhone-ul a fost creat de compania Apple nu înseamnă că globul ocular nu s-a dezvoltat în cu totul alt mod: de pildă, ca urmare a unor mutaţii aleatorii şi a selecţiei naturale, pe parcursul a milioane de ani.

Sursa apariţiei celor două obiecte s-ar putea să fie unul dintre aspectele care le diferenţiază. Probabil că Steve Jobs a fost influenţat, sau chiar inspirat, de complexitatea obiectelor din natură, nu ştiu. Dar acest lucru este posibil, indiferent cum au apărut obiectele respective în natură.

OK, să verificăm acum cum stăm. Dintre cei cărora, în urmă cu câteva minute, Designul Inteligent li se părea convingător, câţi au acum îndoieli? O-ho, câţiva, deci. Dintre cei care nu ştiau ce să creadă, câţi consideraţi acum că teoria e complet în definitiv, cât de similar este globul ocular unui iPhone?

Neconvingătoare? OK, deci câţiva dintre voi. Iată ce se întâmplă atunci când deţii instrumente bine calibrate, cu care poţi opera pentru a lua o decizie. N-am făcut decât să aruncăm o privire la natura analogiilor şi să analizăm modul în care pot fi folosite cu scop înşelător şi, în consecinţă, unii dintre noi şi-au schimbat părerea în privinţa unei probleme concrete, din realitate. Nu toţi, desigur, dar, de bine, de rău, unii au făcut-o.

Aceia dintre dumneavoastră care au rămas la părerea iniţială mă suspectează, probabil, că v-aş fi „vândut gogoşi”. Aşa mi-a spus un student, semestrul trecut. Poate că v-am băgat un pic în ceaţă şi am încercat să vă trag pe sfoară. Dacă asta credeţi, nu-i bai. Scepticismul este un lucru bun. Şi dacă aş fi încercat să vă păcălesc, n-ar fi fost decât un prilej de a vă antrena gândirea critică, aşa că nici eu, nici alţii ca mine nu vă inducem în eroare de fapt. Pentru că, fără să exagerez, sunt mulţi oameni – politicieni, avocaţi, agenţi de vânzări – care nu fac decât

asta.

Ei bine, suntem acum, în sfârşit, în măsură să aruncăm o privire la procesul vagonului. Cum se regăseşte noţiunea de analogie în cazul acestui proces? Vă ascult.

Acuzarea încearcă să demonstreze că gestul lui Daphne de a schimba macazul pentru a salva cinci vieţi, ucigând un om, este analog celui al chirurgului care prelevă organele vitale ale unui om sănătos pentru a salva cinci persoane grav rănite.

Foarte bine. Pledoaria acuzării se bazează în totalitate pe o analogie. Dar vedeţi că pledoaria apărării se bazează şi ea în întregime pe o analogie. Potrivit avocatului apărării, cazul lui Daphne (să-i spunem, Cazul A) este identic cu un alt caz.

Hume s-a născut în Edinburgh şi a fost crescut de mama sa, rămasă văduvă.

La un moment dat, s-a descris ca fiind „o persoană blândă, o fire chibzuită, având un simţ al umorului deschis, social şi zglobiu, capabil de ataşament şi lipsit de adversităţi, cu o moderaţie fără seamăn în privinţa oricăreia dintre propriile pasiuni". Kant susţine că acest om blând ar fi fost cel care l-a trezit din „somnul dogmatic"!

Hume se numără printre cei mai importanţi empirişti britanici, acei gânditori care susţineau că filosofia nu poate înainta dincolo de ceea ce ne oferă experienţa senzorială. Era sceptic, de pildă, cu privire la relaţia cauză-efect. Când o minge de biliard se loveşte de alta, care începe să se rostogolească, singura concluzie pe care o putem trage din această experienţă, susţinea Hume, este că cele două fenomene au loc împreună, nu că ar exista neapărat vreo relaţie cauzală între ele.

Scepticismul său s-a răsfrânt şi asupra a ceea ce el numea „Religie Naturală", adică religia care tinde să pună cunoaşterea lumii supranaturale pe seama unei anumite calităţi a lumii naturale, precum complexitatea sau frumuseţea sa. Unul dintre argumentele în favoarea Religiei Naturale, respins de Hume, a fost argumentul bazat pe analogie, cunoscut şi ca argument bazat pe design, un predecesor de secolul XVIII al Designului Inteligent.

În care o femeie conduce un tramvai şi face o alegere similară, lăsând un om să moară pentru a-i salva pe alţi cinci (Cazul B). Apoi, avocatul apărării explică cum cazul chirurgului (Cazul C) este extrem de similar celui al individului care a oprit tramvaiul, împingând o persoană corpolentă în faţa acestuia şi salvând astfel cinci persoane care se aflau pe şină (Cazul D). După care, avocatul apărării ajunge la concluzia că, întrucât A este foarte asemănător cu B, iar C cu D şi, pentru că un alt juriu a decis deja că B şi D nu sunt atât de similare cum par, în consecinţă ar trebui şi noi să concluzionăm că, la rândul lor, nici A şi C nu sunt extrem de similare!

Măi, să fie! Mă mai urmăriţi? Haideţi să o luăm pe rând. Avocatul apărării zice aşa:

I. Cazul A este extrem de asemănător cu Cazul B. A schimba macazul este similar cu a conduce tramvaiul.

II. Cazul C este extrem de similar cu Cazul D. Cazul chirurgului seamănă foarte tare cu situaţia în care un om este împins de pe pod.

III. Cazul B nu se aseamănă foarte tare cu Cazul D. A conduce tramvaiul nu este acelaşi lucru cu a împinge un om de pe pod.

IV. Aşadar, Cazul A nu este extrem de asemănător cu Cazul C. A schimba macazul nu este acelaşi lucru cu ce a făcut chirurgul.

Uau! Ia uitaţi cât de complicată este aici utilizarea analogiilor. Am văzut deja că analogiile pot să inducă uneori în eroare, aşa că riscul de a fi păcălit de un caz atât de complicat este enorm. Deci, ce întrebări aţi avea referitor la analogiile pe care le-au folosit avocaţii în cazul de faţă? Să ne rezumăm deocamdată la analogia pe care acuzarea a făcut-o între gestul lui Daphne de a schimba macazul şi cel al

doctorului Mapes de a preleva organele pacientului sănătos.

Eu aş pune aceleaşi întrebări pe care ni le-am pus despre globul ocular şi iPhone. Primele sunt: „Cât de similare sunt cu adevărat cele două cazuri? Să fie oare gestul lui Daphne de a schimba macazul chiar atât de asemănător gestului de a sustrage organe din corpul unui om sănătos, doar pentru că ambele presupun moartea unei singure persoane şi salvarea altor cinci?"

Corect. Ştim că analogiile compară întotdeauna două lucruri similare sub un anumit aspect, dar diferite sub altul, deci întrebarea este, cum spuneaţi, dacă cele două cazuri sunt într-atât de asemănătoare. E greu să-ţi imaginezi două lucruri care nu se aseamănă cumva. Lewis Carroll, logicianul britanic care a scris Alice în ţara minunilor, a încercat să facă asta şi iată ce a găsit: „Prin ce se aseamănă o masă de scris şi un corb?", însă cineva a găsit răspunsul: „Poe s-a folosit de ambele pentru a scrie".

Aşadar, următoarea întrebare este dacă există vreo diferenţă între cele două cazuri care să conteze cu adevărat. Chiar şi dacă cele două cazuri ni se par extrem de asemănătoare, există vreo diferenţă între ele care să ne facă să considerăm că dr. Mapes este vinovat de crimă, iar Daphne nu?

Bingo!

Gata! Vă las să vă gândiţi la aceste întrebări. Interesant e cum vor fi ele soluţionate de juriu săptămâna următoare.

PĂREREA PSIHOLOGULUI

„O caricatură de justiţie".

dr. Irving Wattenberg, redactor-şef

PSIHOLOGIA AZI!

Revistă despre comportamentul uman, ediţie online vineri, 19 aprilie 2013

În ultimele săptămâni, mare parte a publicului american a fost complet acaparată de transmisia TV a aşa-numitului proces al vagonului drei Daphne Jones, judecat în acest moment în faţa Tribunalului Opiniei Publice. Diverse probleme legate de responsabilitatea morală şi legală au devenit subiecte fierbinţi în

mass-media şi în fumoare, în timp ce părţile adverse dezbăteau dacă – şi în ce circumstanţe – decizia care duce la pierderea vieţii unui om pentru a salva alte cinci vieţi poate fi apărată. Din nefericire, modul în care decurge controversa ne arată că niciuna dintre cele două părţi nu înţelege fundamentele ştiinţifice ale judecăţii morale.

S-a demonstrat deja cât se poate de convingător, cu ajutorul RMN-ului funcţional, că, în cazul anumitor tipuri de dileme morale, regiunile cerebrale asociate emoţiilor au mult mai multă influenţă asupra judecăţilor noastre morale decât regiunile asociate activităţii cognitive. Ceea ce este cu atât mai evident în situaţiile personale, care presupun punerea în primejdie a unei alte fiinţe umane (cum ar fi, să spunem, când unei persoane i se prelevă organele vitale sau când este împinsă de pe un pod) şi mai puţin în cazul unei agresiuni impersonale (de pildă, gestul lui Daphne Jones de a schimba macazul, redirecţionând astfel tramvaiul către o persoană pe care nu o întâlnise niciodată).

Pe scurt, judecata noastră morală, ca fiinţe umane, ţine de o predispoziţie nativă. Repulsia pe care o simţim doar la gândul de a ucide pe cineva cu propriile mâini (cu un bisturiu sau împingându-l de pe un pod) are legătură cu teama noastră de a fi ucişi în mod deliberat de către altă fiinţă umană. Dacă am conştientiza la fel de puternic pericolul de a fi călcaţi de un tramvai căruia cineva i-a schimbat direcţia – în cazul în care un astfel de pericol ar fi la ordinea zilei în oraşul în care locuim – am reacţiona probabil sub imperiul aceloraşi emoţii la gândul că acest lucru ar fi posibil şi am privi cu alţi ochi cazul lui Daphne. Dar întâmplarea face să nu avem o atare reacţie faţă de gestul lui Daphne şi nu ar fi corect să ne purtăm ca şi cum am avea-o.

Este de înţeles că înaintea progresului ştiinţific din ultima vreme, filosofii căutau o explicaţie de ordin moral pentru a justifica de ce este mai bine să joci un rol impersonal în moartea cuiva decât să comiţi tu însăţi crima. Astăzi, într-o lume a ştiinţei, ne bazăm concluziile pe evidenţe psihologice şi mai puţin pe judecăţi de valoare de natură morală. Ţine deja de evidenţă că avem o repulsie emoţională faţă de comportamentul doctorului Mapes; ţine de evidenţă că nu

simţim aceeaşi repulsie faţă de gestul lui Daphne. Avocatul acuzării a sesizat pe cale cognitivă similarităţi între cele două cazuri. Sub aspect emoţional, cele două cazuri sunt cât se poate de diferite. Când e vorba de decizii aşa-zis morale, emoţia are întotdeauna prioritate în faţa raţiunii.

Putem specula cum că rolul covârşitor pe care îl au emoţiile în actele ucigaşe săvârşite „personal", cu propriile mâini, îşi are originea în evoluţia umană: adică, în selecţia naturală. Iată cum e posibil să funcţioneze acest lucru. Societăţile alcătuite din indivizi al căror creier era programat genetic să resimtă aversiune când oamenii se ucideau voit între ei erau societăţi cu şanse mai mari de supravieţuire, din motive evidente. Având şanse crescute de supravieţuire, genele lor predomină astăzi în fondul genetic uman. Este motivul pentru care, în ziua de azi, aproape toţi oamenii sunt predispuşi genetic să simtă repulsie faţă de uciderea altei fiinţe umane, în urma unei acţiuni „personale".

Dar asta nu e tot. La nivel cultural, societăţile care au supravieţuit au avut ocazia să transfere următoarelor generaţii tradiţii şi moravuri bazate pe predispoziţiile genetice şi emoţionale ale înaintaşilor. Ceea ce mai adaugă un strat la aversiunea descendenţilor faţă de crimă: vâltoarea emoţiilor cauzată

Judecata noastră morală, ca fiinţe umane, ţine de o predispoziţie nativă.

De încălcarea unui tabu moral. Tabuurile – cele mai puternice şi mai încărcate emoţional interdicţii din cadrul unei societăţi – s-au extins ca urmare a nesiguranţei indivizilor într-o lume plină de primejdii.

Spiritul de grup (i.e. Tabuurile) s-a dezvoltat cel mai puternic în societăţile ai căror membri dispuneau de regiuni cerebrale emoţionale extrem de sensibile la pericolele pe care le presupunea traiul social. Sunt, de altfel, şi societăţile cu cele mai mari şanse de supravieţuire. Majoritatea oamenilor care trăiesc astăzi au deopotrivă o aversiune genetică şi emoţională faţă de uciderea „personală" şi o aversiune genetică şi emoţională faţă de încălcarea tabuurilor sociale, precum cel

referitor la crima săvârşită cu propriile mâini.

Puşi în faţa deciziei de a accepta moartea cuiva – precum decizia lui Daphne Jones de a schimba macazul – e mult mai probabil să folosim regiunile cerebrale asociate cogniţiei. Apelăm atunci la un principiu abstract: moartea unui singur om e de preferat morţii a cinci persoane. Cum emoţiile noastre nu contravin acestui principiu, cel mai probabil îl vom pune în aplicare. La nivel cognitiv, cazul lui Daphne poate părea similar celui al chirurgului iresponsabil sau al individului care împinge un alt om la moarte: în ambele cazuri, o viaţă este sacrificată pentru salvarea altor cinci. Însă, din punct de vedere psihologic sau emoţional, este o diferenţă enormă între cazul lui Daphne şi celelalte două. Este de natura evidenţei că juraţii nu ar trebui să o considere pe Daphne vinovată – şi cel mai probabil nici nu o vor face.

COMENTARIILE CITITORILOR

eddieinbrooklyn

Editorialul dumneavoastră mi se pare inconsecvent. Este presărat cu judecăţi de valoare: „juraţii nu ar trebui să o considere pe Daphne vinovată", „nu ar fi corect să ne purtăm ca şi cum am avea o reacţie faţă de gestul lui Daphne de a schimba macazul". Totodată, vreţi să spuneţi că toate judecăţile de valoare se reduc la modul în care suntem setaţi din naştere. Dacă ar fi aşa, de ce mai este nevoie să precizaţi că juraţii nu ar trebui să o considere pe Daphne vinovată? O vor face sau nu. Însă dacă o vor considera vinovată, veţi trage concluzia că a fost o decizie condiţionată nativ? Vreţi să spuneţi că ceea ce numim valori sunt doar un anumit tip de date – native, date emoţionale – în vreme ce încercaţi să introduceţi câteva valori pe uşa din spate.

Cutiepie137

Eddie, vezi că pierzi ideea. Tocmai pentru că valorile se reduc la aceste date, juriul ar trebui să nu o considere vinovată. Dacă o găsesc vinovată, este pentru că se vor gândi că există o raţiune pentru care ar trebui să o considere vinovată. Dar ea nu există. O vor găsi vinovată doar dacă acuzarea va reuşi să îi deruteze. Cred că suntem probabil de

acord că deciziile nu ar trebui luate pe baza derutei.

Nordyferdy

Cutiepie are dreptate, eddie. Nu mai există astăzi filosofie morală, atât timp cât avem psihologie şi neuroştiinţă. Vreme de secole, filosofii au speculat încercând să ne explice de ce ar trebui să vedem lumea aşa cum o văd ei – am depăşit vremurile alea. Astăzi ştim, în urma studiilor ştiinţifice despre creier, că toate acele idei filosofice nu erau decât nişte flatulaţii intelectuale, ca orice altă idee neverificată ştiinţific. Adaptează-te la secolul XXI, eddie.

Eddieinbrooklyn

Ho! Oameni buni, vedeţi că vă învârtiţi în cerc. Ce vreţi să spuneţi prin „nu mai există filosofie morală”? Ca afirmaţie bazată pe fapte, acest lucru nu este deloc adevărat. Ce spuneţi voi, de fapt, este că „nu ar trebui să mai existe filosofie morală”. Este o judecată de valoare. Iar cutiepie face o judecată de valoare când afirmă că deciziile juriului nu ar trebui luate pe baza derutei. Sunt total de acord cu ea, dar hai să-i spunem pe nume – e o judecată de valoare. În orice caz, ce voiam eu să spun e că, în editorialul său, dr. Wattenberg susţine, de fapt, că noi ar trebui să luăm decizii morale şi legale pe baza reacţiilor emoţionale. Este judecata sa de valoare privind rolul pe care ar trebui să îl aibă emoţiile. Nu afirmă pur şi simplu că emoţiile au cu adevărat un rol preponderent în luarea deciziilor de ordin moral. Cine l-ar putea contrazice? Dar mai spune şi că, în ceea ce-l priveşte, este metoda corectă pentru a lua astfel de decizii. Părăseşte astfel teritoriul evidenţelor şi face judecăţi de valoare cu privire la ce e corect şi ce nu.

Profesorkgw

Ce vrea să vă spună eddie e că săvârşiţi o aşa-zisă eroare naturalistă. Filosoful britanic G.E. Moore susţinea că noţiunea de „bine” este indefinibilă. Nu poate fi redusă la nicio proprietate „naturală”, cum ar fi, să spunem, „plăcerea”. Prin „natural”, el înţelegea „factual”: ceva ce stă în puterea omului de ştiinţă să observe şi să măsoare. Există teste ştiinţifice care evaluează dacă ceva este sau nu plăcut, dar nu există teste ştiinţifice care să măsoare dacă ceva este sau nu bun. Aşadar, chiar dacă este evident faptul că suntem predispuşi emoţional

să dezaprobăm uciderea „personală” a pacientului doctorului Mapes, însă nu avem aceeaşi predispoziţie de a dezaproba gestul lui Daphne de a schimba macazul, asta nu înseamnă că ar trebui neapărat să declarăm că primul caz ar fi ceva rău, iar cel de-al doilea ceva bun.

George Edward Moore s-a născut la marginea Londrei, într-o familie cu opt copii. În copilărie, el a fost instruit acasă, de părinţi, tatăl învăţându-l să citească, să scrie, predându-i muzica, iar mama, limba franceză. La optsprezece ani, a plecat să urmeze studii clasice la Universitatea Cambridge, însă, la scurt timp, l-a întâlnit pe Bertrand Russell şi a adăugat la acestea şi filosofia.

A declarat că detestă numele de George Edward, motiv pentru care a început să se semneze cu iniţialele „G.E”. Soţia sa, din raţiuni ştiute doar de ea, îi spunea „Bill”.

Moore era renumit pentru abordările sale apropiate simţului comun în toate ramurile filosofiei. În scrierile sale despre etică, de pildă, a susţinut imposibilitatea definirii „binelui”, dând ca exemplu celebra afirmaţie a episcopului Joseph Butler: „Fiecare lucru este ceea ce este şi nimic altceva”. Principalul argument al lui Moore privind eroarea naturalistă era, în esenţă, acela că „Binele este bine şi nimic altceva”.

Deturnând filosofia de la declaraţii măreţe despre natura lucrurilor înconjurătoare, sau despre cum ar trebui să ne comportăm, către analize ale sensului a ceea ce rostim, Moore, împreună cu alţi filosofi britanici, precum Russell şi Wittgenstein, au deschis calea filosofiei anglo-americane de secol XX şi XXI.

Gândiţi-vă aşa: dacă cineva ar declara că „bun” înseamnă

„plăcut”, ar înţelege oare ce vreau să spun când aş întreba-o „bine, dar ceea ce este plăcut este neapărat şi bun?”. Bineînţeles că m-ar înţelege! Nu s-ar gândi că întrebarea mea chestionează de fapt „dacă ceva ce e plăcut este neapărat plăcuti Pentru că ştim cu toţii că „binele” se situează în cu totul alt spectru decât cel al evidenţelor oferite de lumea ştiinţifică. Este un termen valoric. Deci chiar dacă avem, în realitate, o predispoziţie genetică – sau doar o predispoziţie psihologică – de a simţi repulsie faţă de crima săvârşită personal, ne putem totuşi întreba dacă ar trebui să ne fondăm judecăţile morale şi legale pe evidenţe.

Mixedupinaustin

Hei, ce bine decurge această discuţie! Iar când zic „bine”, vreau să spun „distractiv”.

Profesorkgw

Ai dreptate, mixedup, deşi tocmai ai comis o eroare naturalistă.

Mixedupinaustin

Sunt şi chestii mai grave, nu?

COMUNICATUL EPISCOPULUI

Comunicatul Amicus Curiae

Episcopul Pedro O’Shaughnessey, în numele Consiliului Episcopal Catolic al Statelor Unite ale Americii

Vineri, 19 aprilie 2013

Doamnelor şi domnilor juraţi ai Tribunalului Opiniei Publice, în calitate de episcop al Diocezei Romano-Catolice din oraşul Huntington, statul West Virginia, şi de apărător al canonului, vă prezint acest scurt comunicat amicus curiae7, în numele Consiliului Episcopal Catolic al Statelor Unite, în vederea achitării lui Daphne Jones. Comunicatul are la bază învăţăturile Bisericii Romano-Catolice, bazate pe Principiul Dublului Efect.

7 Lat „Prieten al curţii”, termen legal desemnând o persoană care nu are niciun interes pentru vreo parte din proces şi care oferă în mod voluntar informaţii relevante pentru cauza respectivă, informaţii ce ar putea ajuta instanţa în luarea celei mai bune decizii, (n.tr.)

Istoria acestui principiu datează din secolul al XIII-lea, când Sf. Toma d’Aquino l-a expus în a sa Summa Theologia e, ca argument în

favoarea permisiunii de a ucide o altă persoană în caz de autoapărare.

Catehismul Bisericii Catolice ne învaţă că principiul nostru moral de bază ar trebui să fie acela de a urmări să facem binele şi să evităm ceea ce este diavolesc. Însă Sf. Toma ne atrage atenţia că o acţiune poate avea adesea două efecte, unul bun, iar altul rău şi, în anumite circumstanţe, este posibil să fie permisă o acţiune cu scopul de a face bine, deşi are totuşi consecinţe nefaste, chiar şi atunci când am fi, în mod normal, obligaţi să evităm acţiunea respectivă. Astfel, deşi omuciderea este, în general, interzisă, este permis a ucide din autoapărare.

Sf. Toma postulează că a salva viaţa cuiva este, de regulă, un lucru bun, „observând că e în natura oricărui lucru de a-şi menţine «existenţa», pe cât posibil". Problema este, desigur, aceea că, ucigând din autoapărare, o persoană este nevoită să îşi câştige „existenţa", cu preţul de a o întrerupe pe a celuilalt. Totuşi, Sf. Toma susţine că, în anumite condiţii, foarte speciale, este permis să acţionezi provocând atât efectul rău, cât şi cel bun. Iată cele patru condiţii enumerate de el şi extinse apoi de Biserica Catolică în urma deliberărilor:

În anumite circumstanţe, este posibil să fie permisă o acţiune cu scopul de a face bine, deşi are totuşi fi i consecinţe nefaste, chiar şi atunci când am fi. În mod

t normal, obligaţi să evităm acţiunea respectivă.

I. Actul în sine trebuie să fie bun din punct de vedere moral sau cel puţin neutru.

II. Deşi agentul acţiunii nu urmăreşte în mod voit un efect negativ, îl tolerează. Dacă ar putea obţine efectul pozitiv, fără a-l provoca pe cel negativ, ar face acest lucru.

III. Efectul pozitiv trebuie să fie o consecinţă a acţiunii sale, la fel de directă precum efectul negativ. Altminteri, agentul s-ar folosi de mijloace negative pentru a obţine un rezultat pozitiv, ceea ce nu este niciodată permis.

IV. Efectul pozitiv trebuie să fie suficient de dezirabil pentru a compensa îngăduirea efectului negativ.

Voi aplica acum aceste criterii unui caz care nu are legătură cu

autoapărarea, acela al lui Daphne Jones:

I. Dacă separăm acţiunea de toate consecinţele sale, gestul de a redirecţiona vagonul este neutru din punct de vedere moral, deci condiţia 1 este întrunită.

II. Din câte ştim, dra Jones nu a urmărit uciderea domnului Chet Farley, bărbatul care staţiona pe linia de garare. Ea aproape că nu a întrevăzut sau permis moartea domnului Farley ca efect secundar al salvării celor cinci. Putem fi siguri cu toţii că, dacă dra Jones i-ar fi putut salva pe cei cinci, fără a provoca moartea domnului Farley, ar fi făcut-o. Condiţia 2 este întrunită.

III. Schimbând macazul, dra Jones nu l-a ucis pe dl Farley ca mai apoi să se folosească de corpul lui pentru a opri vagonul. Nu, efectul imediat, direct al schimbării macazului a fost de a-i salva pe cei cinci. Doar mai târziu (e drept că după numai câteva secunde) vagonul l-a ucis pe dl Farley (şi nu schimbarea macazului). Condiţia 4 este întrunită.

IV. Binele asociat salvării a cinci vieţi depăşeşte ca importanţă pierderea uneia singure. Condiţia 4 este întrunită.

Acuzarea acordă o foarte mare importanţă presupusei analogii cu cazul doctorului Mapes, care a ucis un pacient sănătos, prelevându-i organele pentru a salva alţi cinci pacienţi. Însă cazul doctorului Mapes nu întruneşte cele patru criterii ale Principiului Dublului Efect:

1. Gestul de a ucide un om nevinovat nu este în sine un lucru bun, deci condiţia 1 pare a nu fi îndeplinită. (Vezi însă, mai jos, discuţia privind condiţia 3).

2. Se pare că doctorul Mapes a urmărit moartea pacientului nr. 6, Bob Titherington, având în vedere că nu îi era necunoscut faptul că a extirpa organele vitale ale unui om este ca şi cum l-ai ucide. Aşadar, condiţia 2 nu a fost întrunită, se pare. (Vezi însă, mai jos, discuţia privind condiţia 3).

3. Condiţia 3 este cheia problemei. Unii ar spune că „acţiunea" întreprinsă de dr. Mapes nu este aceea de a-l ucide pe dl Titherington, ci mai curând aceea de a-i extirpa organele; decesul domnului Titherington a fost un efect secundar, aproape neintenţionat, al

extirpării organelor. Urmând acest raţionament, cazul doctorului Mapes se presupune că ar fi similar cu cel al drei Jones. Adică, dr. Mapes intenţiona să acţioneze în vederea obţinerii unui rezultat pozitiv (salvarea a cinci pacienţi de la moarte) şi a unuia negativ (decesul domnului Titherington).

Condiţia 1 presupunem că a fost îndeplinită, deoarece acţiunea de extirpare a organelor este una pozitivă sau, cel puţin, neutră (deşi cineva ar putea contraargumenta că a extirpa organe sănătoase nu este niciodată o acţiune pozitivă sau cel puţin neutră). Condiţia 2 presupunem că a fost îndeplinită, deoarece dr. Mapes nu a urmărit în mod direct moartea domnului Titherington, ci doar sustragerea organelor sale vitale.

Abia acum avem posibilitatea să remarcăm ingeniozitatea condiţiei 3 şi motivul pentru care cazul doctorului Mapes nu o întruneşte. Condiţia 3 a fost concepută tocmai pentru a contracara anumite distincţii prea nuanţate, cum ar fi cea dintre extirparea organelor vitale şi acţiunea de omucidere. De remarcat că ceea ce vrea să spună condiţia 3 este că efectul pozitiv trebuie să decurgă din acţiunea întreprinsă cel puţin la fel de direct ca efectul negativ. Prin urmare, chiar dacă se va spune că acţiunea săvârşită de doctorul Mapes nu a fost decât să extirpe organele domnului Titherington, realitatea este că efectul negativ (decesul domnului Titherington) a fost o consecinţă imediată a acestuia. Efectul pozitiv, salvarea de la moarte a cinci pacienţi, a avut loc după câteva minute bune. Aşadar, dr. Mapes s-a folosit, de fapt, de mijloace negative (acţiunea de a extirpa, cu consecinţa sa imediată, decesul domnului Titherington) pentru a obţine un rezultat pozitiv, ceea ce nu este niciodată permis.

Suntem dispuşi să acceptăm că acţiunea întreprinsă de dr. Mapes este posibil să întrunească cea de-a patra condiţie. Efectul pozitiv a avut, într-adevăr, o pondere mai mare decât cel negativ.

Să aruncăm acum o privire la contextul mai general al Principiului Dublului Efect. Poziţia Bisericii Catolice faţă de avort, de pildă, se bazează, în parte, pe acest principiu.

Nu este permis să întrerupi o sarcină cu scopul de a salva viaţa

mamei întrucât o astfel de acţiune nu întruneşte condiţia 1 şi condiţia 2. A ucide un om inocent nu este în sine un lucru bun, iar a întreprinde o astfel de acţiune, deşi cu un efect dezirabil – salvarea vieţii mamei – ar presupune pe de asupra şi un efect negativ, moartea fetusului, ca mijloc de a obţine efectul pozitiv.

Dacă, totuşi, femeia însărcinată a fost diagnosticată cu cancer uterin, este permisă histerectomia – deşi acest lucru ar duce la moartea fetusului, – întrucât a face o operaţie întruneşte toate cele patru condiţii ale Principiului Dublului Efect:

1. A îndepărta un ţesut canceros este un lucru bun în sine.

2. Nici femeia şi nici chirurgul nu urmăresc moartea fetusului; aproape că nici nu o întrevăd şi nici nu o îngăduie.

3. Nu moartea fetusului, ci histerectomia îi salvează viaţa femeii.

4. A salva viaţa mamei este un lucru aproape la fel de bun cu a salva viaţa fetusului.

Un alt caz în care biserica foloseşte Principiul Dublului Efect este acela al suicidului asistat. A ajuta un pacient să se sinucidă nu este niciodată permis potrivit învăţăturilor catolice, deoarece încalcă porunca de a nu ucide. Cu alte cuvinte, nu întruneşte condiţia 1. Nu este suficient să spunem că medicul îi pune la dispoziţie doar un medicament, ceea ce nu ar însemna că îl ucide în mod direct, deoarece intenţia lui este de a-şi ucide pacientul. Dacă medicul susţine că nu intenţionează decât să „pună capăt suferinţei pacientului", tot se pune problema că moartea pacientului (efectul negativ) este cea care produce efectul pozitiv de a pune capăt suferinţei acestuia. Condiţia 3 nu este îndeplinită.

Aşadar, poate un medic să îi prescrie unui pacient doze mari de morfină împotriva durerii, deşi, cel mai probabil, cantităţile respective îi vor grăbi moartea? Da. De ce?

Condiţia 1: E un lucru bun în sine să ai grijă ca un pacient să nu sufere.

Condiţia 2: Medicul nu îşi doreşte ca pacientul să moară; el intenţionează să pună capăt durerii, chiar dacă anticipează şi permite eventuala grăbire a decesului.

Condiţia 3: îndepărtarea suferinţei (efect pozitiv) nu are drept cauză efectul negativ (decesul pacientului). Mai precis, eliminarea durerii îi va precede moartea. Comparaţi acest lucru cu motivele doctorului Kevorkian, despre care se spune că ar fi luat parte la administrarea unui medicament cu efecte fatale, deoarece îşi dorea ca moartea pacientului să pună capăt suferinţei.

Condiţia 4: Efectul pozitiv al eliminării unei suferinţe de nesuportat este mult mai important decât efectul negativ de grăbire a decesului. (Pe de altă parte, nu ar fi permisă administrarea unei doze fatale de morfină pentru eliminarea, de pildă, a unei dureri obişnuite de cap).

Revenind la cazul lui Daphne Jones, Consiliul Episcopal Catolic al Statelor Unite susţine nevinovăţia drei Jones, având în vedere că ea nu a făcut ceva mai grav decât chirurgul care extirpă uterul canceros al unei femei însărcinate sau decât medicul care prescrie doze fatale de morfină unui pacient care are dureri cumplite. Juriul ar trebui aşadar să o considere pe dra Jones nevinovată.

În concluzie, aş vrea să adaug o chestiune suplimentară. Mulţi dintre cei care critică învăţăturile Bisericii cu privire la teme precum avortul ne reproşează că „am despica firul în patru". Vrem doar să subliniem că a face distincţii nuanţate în cazuri aflate la limita admisibilului este o consecinţă inevitabilă în elaborarea oricărei norme (sau legi) de ordin moral. De fiecare dată când se stabileşte o regulă morală (sau legală), vor apărea cazuri la limita acestei norme; Bisericii (sau tribunalului) îi revine astfel sarcina de a hotărî dacă norma acceptată acoperă, sau nu, şi cazul respectiv. Biserica a fost pe nedrept criticată pentru a fi făcut distincţii mult prea nuanţate. În mod similar, învăţăturile Talmudului au fost ironizate pentru caracterul lor detaliat. Drept răspuns, îi solicităm juriului să ţină cont de faptul că acest caz, asupra căruia i s-a cerut să se pronunţe, se bazează tocmai pe astfel de distincţii nuanţate. Întrucât motivul pentru care avem juraţi este tocmai pentru a face aceste distincţii. Altminteri, şi un computer ar putea să aplice codul penal unor cazuri individuale.

Mulţumesc instanţei pentru permisiunea de a aduce în faţa

juraţilor acest comunicat Amicus Curiae.

DILEMA ALTRUISTULUI

Dezbaterile NPR8

RADIOUL PUBLIC NAŢIONAL Sâmbătă, 20 aprilie 2013

Bună ziua, doamnelor şi domnilor, şi bine aţi venit la Dezbaterile NPR, emisiunea unde un grup de ascultători selectaţi în prealabil se întâlnesc pentru a discuta subiecte de interes, aflate pe agenda zilei. Sunt Jeff Salaby, gazda dumneavoastră de astăzi.

În urmă cu două săptămâni, invitaţii noştri au adus argumente în favoarea fiecăreia dintre părţile implicate în cazul Comunitatea vs. Daphne Jones, aşa-numitul „proces al vagonului". În zilele ce au urmat, am primit o neaşteptată avalanşă de scrisori de la ascultători. Multe dintre scrisorile voastre urmăreau să aplice principii morale, ce decurg din diverse tradiţii religioase, la temele suscitate de acest caz. Numeroşi ascultători au dorit să aplice, cu precădere, Regula de Aur: „Poartă-te cu ceilalţi aşa cum ai vrea să se poarte şi ei cu tine".

8 în engl. NPR (Naţional Public Radio) este radioul public american, (n.tr.)

Am primit un astfel de răspuns, desigur, de la creştini, însă şi de la evrei, musulmani, hinduişti, confucianişti, budişti, bahaişti9, care au dat exemple de versiuni ale Regulii de Aur din propriile scripturi.

Parcurgând toate aceste scrisori, am remarcat un fenomen interesant: unii dintre semnatari susţineau achitarea drei Jones argumentând că nici ei nu ar vrea să fie pedepsiţi pentru un gest săvârşit cu cele mai bune intenţii, cum ar fi schimbarea macazului şi redirecţionarea vagonului. Alţii susţineau achitarea pentru că şi ei ar fi vrut să fie trataţi precum cei cinci oameni salvaţi de la moarte. Unii susţineau totuşi condamnarea drei Jones căci n-ar fi vrut să li se aplice tratamentul pe care l-a primit bărbatul de pe linia de garare.

Se pare aşadar că, aplicată la decizia de vinovăţie sau nevinovăţie a drei Jones, Regula de Aur s-a dovedit ambiguă. Fapt care a determinat multe minţi strălucite, aici, la emisiunea Dezbaterile NPR, să conceapă un scenariu în care aplicarea Regulii de Aur să fie mai

puţin ambiguă.

Leonard, citeşte, te rog, scenariul!

Mulţumesc, Jeff! lată la ce ne-am gândit:

Te afli pe linia de garare, legat fedeleş de şină. Zăreşti în depărtare vagonul scăpat de sub control, îndreptându-se în direcţia celor cinci oameni care staţionează pe şina principală. Dacă

9 Adepţi ai bahaismului, veche religie persană, (n.tr.)

te răsuceşti, poţi atinge macazul cu piciorul şi poţi redirecţiona vagonul spre linia de garare, salvându-i pe cei cinci, însă tu aflându-ţi astfel sfârşitul. Ce faci, schimbi macazul?

Merçi, Leonard! Hm, mai e cineva căruia i s-a suit inima în gât? Mie da.

Aşadar, întrebarea pusă azi pe tapet este dacă altruismul este întotdeauna un lucru bun. Ascultătorii noştri, Marv Feldman din Rochester, Minnesota, şi Stella Rotelli din Atlanta, Georgia, se află alături de noi pentru a dezbate această problemă, aşa cum reiese din scenariul pe care l-am elaborat. Marv şi Stella au fost selectaţi pe baza conţinutului scrisorilor trimise. La finalul dezbaterii, vom ruga publicul să ne spună dacă discuţia l-a ajutat să înţeleagă ceva mai bine temele dezbătute în procesul vagonului scăpat de sub control.

Marv şi Stella, bine aţi venit! Fiecare dintre voi are la dispoziţie cinci minute pentru a-şi susţine punctul de vedere, după care vor urma două minute de obiecţii. Marv, ai primul cuvântul. Explică-ne de ce ar trebui să avem întotdeauna un comportament altruist.

Merçi, Jeff! în primul rând, vreau să clarific ceva ce nu ai specificat în prezentare. Dacă majoritatea marilor religii ale lumii consideră că e bine să te porţi cu ceilalţi aşa cum vrei ca şi ei să se poarte cu tine, fără îndoială că nu poate fi decât o regulă bună. Dacă o singură religie ar fi apreciat altruismul, ne-am fi putut întreba dacă este cu adevărat vorba despre o veche înţelepciune sau doar despre un soi de idealism himeric. Pare însă a fi o calitate, preţuită de majoritatea dacă nu chiar de toate marile religii. Este oare posibil ca toate să se înşele? Desigur. Dar nu cred. Mult mai probabil, oamenii din vechime erau conştienţi de un lucru extrem de important – faptul că suntem

făcuţi să avem grijă unii de alţii în această viaţă –, iar tipologiile egocentrice moderne ne fac orbi la acest adevăr.

Cel de-al doilea aspect pe care aş vrea să îl discut este că acest nou scenariu în care eu sunt cel legat de şine mi se pare a fi foarte asemănător cu cazul real, care face obiectul acestui proces. Singura diferenţă este că, în noul scenariu, dacă acţionez macazul, tot eu sunt şi cel care plăteşte preţul gestului meu. Acum, eu nu o consider pe Daphne Jones vinovată. Părerea mea este că a făcut un lucru bun schimbând macazul şi sacrificându-l i pe dl Farley pentru a-i salva pe cei cinci de pe linia principală, însă, dacă e aşa, nu văd de ce ar trebui să mă exclud din acest calcul. Dacă aş fi legat de şina de pe linia de garare şi aş putea ajunge totuşi la maneta macazului, ce argument moral aş putea oferi eu pentru a nu aplica regula omori-unul-să-salvezi-cinci? Adevărul este că nu există un astfel de argument. Acum, problema se pune dacă aş schimba cu adevărat macazul într-o astfel de situaţie. Nu ştiu. Însă întrebarea dacă aş face acest lucru diferă de întrebarea dacă ar trebui să fac acest lucru şi nu văd de ce să nu-mi asum nicio obligaţie.

Cel de-al treilea aspect pe care aş vrea să îl aduc în discuţie este unul pe care l-am preluat de pe internet, când am căutat cuvântul altruism pe Google. Îmi tot apărea numele unui profesor de filosofie de la Universitatea Princeton, care a conceput câteva analogii despre altruism, pe care le găsesc destul de convingătoare. Aceste analogii răspund la întrebarea noastră: este altruismul întotdeauna un lucru bun?

Probabil că îi voi da un pic peste cap scenariile, dar în cazul nostru nu se pune. Unul dintre ele sună cam aşa:

Eşti în drum spre serviciu şi treci pe lângă un mic iaz. Un ţânc pare a se juca în apa adâncă de vreun metru. Când te apropii să vezi mai bine, descoperi că, de fapt, puştiul nu se joacă, ci se agită disperat deoarece nu reuşeşte să atingă fundul cu picioarele şi riscă să se înece. Te uiţi în jur, părinţii – ia-i de unde nu-s. N-ar fi o problemă să intri în apă şi să-l scoţi afară, însă tocmai ce-ai încălţat o pereche nouă de pantofi care te-a costat trei sute de dolari. Dacă intri, i-ai distrus şi, clar,

n-ai nici timp să-i scoţi.

Aşa că întrebarea este: ar trebui să intru sau nu? Ei, acum, să fim serioşi. Câţi dintre noi nu ar intra în apă să-l salveze pe puşti?

Însă, spune profesorul – numele lui e Peter Singer – imaginaţi-vă următoarea situaţie. Mii de copii în ţările din lumea a treia sunt răpuşi zi de zi în urma unor boli ce ar putea fi prevenite dacă aceştia ar avea acces la apă potabilă. Trei sute de dolari donaţi la Oxfam ar străbate un drum lung pentru a asigura mai multor copii apă curată, de băut. N-ar trebui cumva ca de fiecare dată să trimiteţi la Oxfam banii pe care altminteri i-aţi cheltui pe obiecte de lux precum o pereche elegantă de pantofi?

Să reflectăm şi la acest exemplu: o persoană străină vă oferă în metrou suficienţi bani să vă puteţi cumpăra plasma TV pe care întrebarea dacă aş face

acest lucru diferă de întrebarea dacă ar trebui să fac acest lucru.

V-o doreaţi. Nu trebuie, în schimb, decât să convingeţi un copil al străzii să urce în maşina personajului dubios. Aţi citit în presă cum o bandă de răufăcători vinde copii ai străzii unei echipe de „medici" din Haiti, unde aceştia sunt ucişi, iar organele le sunt vândute unor americani înstăriţi, care se află în aşteptare de transplanturi. Sună cam ca situaţia doctorului Mapes expusă în cazul Daphne Jones, nu?

Câţi dintre noi ar lua banii şi şi-ar cumpăra plasma, având conştiinţa curată? Bineînţeles că niciunul.

I /

Ca mulţi americani din clasa de mijloc, şi eu am acasă, desigur, o plasmă TV. Singer susţine că de fiecare dată când cumpărăm un obiect de lux – în loc să donăm banii unei organizaţii caritabile, care să le asigure copiilor străzii minimum necesar de subzistenţă – nu facem altceva decât să oferim copilul gangsterului.

Aşa arată motivaţia mea în favoarea altruismului. Cu toţii îl avem într-o măsură sau alta. Cu toţii ne-am sacrifica, apelând la el în diferite situaţii. Pare a fi, la un anumit nivel, o valoare universală. Dar, dacă am fi cu adevărat sinceri cu noi înşine, am şti că, în situaţii

similare, am fi la fel de altruişti, inclusiv schimbând macazul pentru a-i salva pe cei cinci, cu preţul propriei noastre vieţi. Şi ştim prea bine că motivul pentru care nu suntem la fel de altruişti în toate situaţiile este pentru că reprimăm, mai mult sau mai puţin conştient, ceva ce ştim că este cât se poate de real: obligaţia morală pe care o avem faţă de cei aflaţi la nevoie, o obligaţie cu care pur şi simplu nu vrem să ne confruntăm.

Vă mulţumesc.

Singer este un filosof australian utilitarist, profesor la Universitatea Princeton1. Cei mai mulţi îl cunosc probabil prin intermediul cărţii să\e Animal Liberaţion2, publicată în 1975, unde pledează pentru tratamentul etic al animalelor, extinzând principiul celui mai mare bine pentru cât mai mulţi oameni, elaborat de Jeremy Bentham, astfel încât să includă şi animalele (fiinţe non-umane). Din pricina cruzimii asociate producţiei de carne alimentară, Singer este vegetarian. De asemenea, refuză să poarte haine fabricate din piele.

Singer este aproape la fel de celebru şi pentru analogiile sale în vederea susţinerii principiului potrivit căruia cei care deţin mai mult decât au nevoie ar trebui să ofere, din proprietăţile lor, acelora care au mai puţin. Pledoaria lui pentru eliminarea sărăciei derivă din preocuparea sa utilitaristă faţă de cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni.

Singer are întotdeauna o atitudine provocatoare. Printre multele sale viziuni controversate se numără şi opinia că atleţilor ar trebui să li se permită consumul de anabolizante care îmbunătăţesc performanţa (atâta timp cât nu le afectează sănătatea). Altminteri, cei mai înzestraţi genetic sportivi au un avantaj inechitabil.

Ca şi Bentham, Singer a căutat să influenţeze în mod direct politicile publice; în 1996, a candidat pentru un loc în Senatul australian, pe lista Verzilor. Deşi tentativa sa nu a avut succes, în 2005, publicaţia TIME l-a inclus pe lista celor mai influenţi o sută de oameni din întreaga lume.

1 Universitate americană situată în statul New Jersey. (n.tr.)

2 Eliberarea animalelor, (n.tr.)

Foarte bine, Marv! Excelent. Un punct de vedere foarte interesant. Stella, iată o adevărată provocare: să ne explici cum nu trebuie să fim întotdeauna altruişti. Ce ne-ai pregătit?

Ei bine, Jeff, mă simt efectiv precum avocatul diavolului, fiind nevoită să mă pronunţ împotriva altruismului nestăpânit. Însă chiar cred că există nişte argumente solide, care nu aparţin doar diavolului.

În timpul facultăţii, am urmat nişte cursuri de filosofie şi, în vreme ce cugetam la această problemă, îmi tot venea în minte numele lui Friedrich Nietzsche. Nietzsche considera că Regula de

Aur ne-a transformat într-o cultură de bicisnici. Părerea lui era că ni s-a livrat o listă de bunuri, majoritatea creştine, atunci când am deprins obiceiul de a separa oamenii în „buni", având spiritul auto-sacrificiului, şi „răi" cei care îşi urmăresc doar propriul interes. El spunea că am pierdut virtuţile aristocratice din vechime – precum tăria şi nobleţea sau auto-afirmarea. De fapt, am întors acele valori cu susul în jos, spunea el.

Cei slabi refuză să fie guvernaţi de cei puternici, însă le e cu neputinţă să îi controleze, prin urmare, îi numesc pe cei puternici „diabolici", iar ei îşi spun „buni" – din pură invidie. Cu alte cuvinte, binele şi răul au ajuns să fie definite de învinşi. Dacă întorci şi celălalt obraz, eşti considerat bun, în cultura noastră atât de influenţată de creştinism. Nietzsche susţine însă că, dacă întorci şi celălalt obraz, este pentru că nu te crezi destul de puternic să

Nietzsche considera că Regula de Aur ne-a transformat într-o cultură de bicisnici.

Răspunzi, iar singura modalitate de a te răzbuna este

etichetându-l pe celălalt drept rău. În viziunea lui, valorile „naturale" nu constau în bine versus rău. Valorile naturale sunt sănătos versus bolnăvicios. Cei puternici nu ar trebui să se simtă vinovaţi pentru căâşi folosesc puterea. Ar trebui să-şi ocupe locul de căpetenie a turmei. Iar cei care nu sunt puternici nu ar trebui să se smiorcăie şi să se arate moralişti sau să se simtă superiori pentru că întorc şi celălalt obraz. Ar trebui fie să se apere singuri, fie să accepte autoritatea celor puternici.

Acum, ştiu că asta sună cam ca Tea Party10 sau ca Ayn Rând11, dar n-aş vrea să merg aşa departe. Am sentimentul că societatea trebuie să le ofere un ajutor suplimentar celor care sunt dezavantajaţi, fără a avea vreo vină, oamenilor care se nasc în sărăcie sau sunt bătrâni şi neputincioşi, sau sunt schizofrenici, sau altceva de genul ăsta. Ştiu şi că filosofia lui Nietzsche a fost preluată de nazişti şi folosită în cu totul alte scopuri. Dar sunt convinsă că e un sâmbure de adevăr în ceea ce a avut de spus.

N-aş asocia-o cu mişcarea Tea Party mai mult decât – iar asta ştiu că o să sune caraghios – cu Oprah12 şi dr. Phil13. Da, ştiu, ştiu… hahaha… dar ascultaţi aici. Cred că e foarte important, în special pentru noi, femeile, să nu ne facem preş. Ani de zile n-am făcut

10 Denumire a unei mişcări politice americane care militează pentru măsuri de sorginte libertariană şi conservatoare, (n.tr.)

11 Gânditoare americană de secol XX, iniţiatoare a sistemului filosofic cunoscut sub numele de obiectivism. A avut o influenţă puternică asupra şcolii de gândire libertariene. (n.tr.)

12 The Oprah Winfrey Show, cel mai vizionat talk-show din istoria televiziunii americane, moderat de Oprah Winfrey şi transmis de postul ABS. Discuţiile au ca temă viaţa privată a invitaţilor, (n.tr.)

13 Talk-show moderat de Phil Megraw, în care acesta oferă sfaturi şi strategii de viaţă din perspectiva unui psiholog clinician, (n.tr.)

decât să întoarcem şi celălalt obraz. Nietzsche avea dreptate. IM-a fost un lucru „bun"; dimpotrivă, a fost nesănătos! Pentru noi şi pentru fiicele noastre.

Aşadar, ce legătură au toate astea cu persoana legată de şine? Mi

se pare nenatural şi nesănătos ca o persoană să acţioneze macazul şi să redirecţioneze tramvaiul, astfel încât să treacă peste el sau ea, chiar dacă altminteri ar ucide alţi cinci oameni – şi indiferent dacă l-ar acţiona sau nu ca să dea peste un om străin. Şi, apropo, n-aş redirecţiona tramvaiul să dea peste copilul meu sau peste bărbatul sau mama mea, nici măcar peste vecinul meu de bloc. N-ar fi un lucru firesc. Mă simt foarte legată de rude şi de prieteni şi nu ar fi deloc sănătos – sau corect faţă de mine – să îi sacrific salvând cinci străini.

Excelent, Stella! Poziţia ta în favoarea autoafirmării este extrem de incitantă. Marv, ai două minute pentru obiecţii.

Bun, mi se par interesante argumentele aduse de Stella, însă modul ei de a pune problema ne poate duce pe o pantă greşită. Mi se pare uşor de justificat bine cunoscuta practică a egoismului, considerând-o naturală sau îndreptăţită în vederea auto-afirmării. În loc să urmez Regula de Aur, mai bine fac rost de o Paraşută de Aur14. Mai toţi am avut de-a face cu şefi care îşi tratează de sus i i i angajaţii, ceea ce li se pare un lucru natural. Şi, da, fac asta în mod firesc! De când a ajuns însă firescul un standard de comportament.

14 în engl., în orig., Golden parachute. Clauză contractuală între o companie şi un angajat, de regulă într-o funcţie importantă, care prevede ca, în cazul încetării contractului de muncă, angajatul să dispună de anumite beneficii, (n.tr.)

Nietzsche s-a născut în Saxonia prusacă; tatăl său fiind un pastor luteran. În 1864, a început să studieze teologia şi filologia clasică la Universitatea din Bonn, dar şi-a pierdut credinţa încă din primul semestru şi a renunţat la teologie. Este celebră afirmaţia sa de mai târziu cum că Dumnezeu a murit, căreia i-au urmat critici caustice la adresa eticii creştine. A declarat că oamenii cu adevărat nobili nu sunt motivaţi de mila pentru cei slabi, ci de ceea ce el numea „voinţa de putere" şi afirmarea vieţii. Creştinismul, considera el, răsturnase toate valorile aristocratice ale antichităţii precreştine, înlocuind siguranţa de sine şi mândria unui Alexandru cel Mare cu ceea ce el vedea drept o smerenie nesănătoasă a sfinţilor creştini.

Conceptul lui Nietzsche de „supraoameni", care îşi afirmă viaţa

în mod aristocratic, a fost mai apoi deturnat de către naziști într-o ideologie a supremaţiei ariene, ceea ce a făcut ca popularitatea lui Nietzsche să scadă vertiginos după Al. Doilea Război Mondial. Cu toate acestea, Nietzsche a avut o puternică influenţă asupra existenţialiştilor de secol XX, ca de altfel şi asupra unor gânditori continentali mai recenţi, precum Michel Foucault şi Jacques Derrida. Filosofia lui Nietzsche a influenţat, destul de surprinzător, şi câţiva gânditori religioşi, cum ar fi filosoful evreu Martin Buber şi teologul prostin Doi îl Tillinh

la care ar trebui să aspirăm? Nu trebuie să aspirăm la aşa ceva. Este natural! Dacă ar fi să ne stabilim un standard, n-ar trebui să fie oare unul dincolo de urmărirea propriilor dispoziţii? Animalele îşi urmează dispoziţiile naturale. Tocmai faptul că urmărim ceva mai mult de atât ne diferenţiază de animale.

I

Stella?

Da, interesant punct de vedere, Marv. Dar trebuie să stabileşti o limită a altruismului totuşi. M-am documentat un pic „pe temele adversarilor", cum spun politicienii, pentru a mă pregăti în vederea dezbaterii din această seară, aşa că am citit şi eu câte ceva despre profesorul Singer. Potrivit publicaţiei New York Times, acesta îşi donează 20 la sută din venituri organizaţiilor pentru combaterea foametei. De două ori mai mult decât o zeciuială. Impresionant. De ce să te rezumi însă la 20 de procente? Nu ştiu care este exact salariul unui profesor la Universitatea Princeton, dar îmi închipui că ar trebui să doneze mai bine de 80 la sută dacă ar fi să renunţe la tot ceea ce nu

îi este absolut necesar pentru propria supravieţuire, în favoarea unei populaţii, undeva departe, care nu beneficiază de un minimum necesar. Nu ştiu cum explică el faptul că s-a rezumat la 20 de procente, dar, indiferent de motiv, aş vrea să îl invoc şi eu în favoarea opţiunii mele de a nu redirecţiona vagonul să dea peste mine. Îmi doresc să fiu altruist în anumite situaţii, nu însă cu preţul propriei mele vieţi.

Foarte bine, excelentă dezbatere, Marv şi Stella. Dragi ascultători, aţi ascultat aşadar pledoaria pentru maximizarea altruismului şi cea pentru stabilirea unor limite. Aveţi acum ocazia să comentaţi prin telefon. Am vrea să-i auzim mai ales pe cei care consideră că dezbaterea de azi le-a schimbat viziunea asupra procesului vagonului.

Îl avem la telefon pe Aaron Frobisher din oraşul Fargo, Dakota de Nord. Aaron?

Ei bine, eu consider că Marv are dreptate, scenariul în care el este deopotrivă cel care schimbă macazul şi persoana de pe şină este foarte asemănător situaţiei în care a fost pusă Daphne Jones. Doar că eu trag exact concluzia inversă. Marv susţine că, în cazul în care consideră justificat gestul lui Daphne Jones, atunci are obligaţia să acţioneze şi el la fel.

Analogia poate fi privită şi altfel. Dacă nu intenţionez să redirecţionez vagonul astfel încât să dea peste mine, atunci n-ar trebui să fiu de acord cu gestul lui Daphne Jones. Lată cum anume este utilă Regula de Aur. Dacă nu mi-aş face mie una ca asta, atunci nu ar trebui să-i fac asta lui Chet Farley. Să fiu sincer, eu nu mi-aş face aşa ceva – aici sunt de partea Stellei. Aşadar, nu i-aş face asta nici lui Chet Farley. Şi nu i-aş permite nici altcuiva să o facă. Prin urmare, eu consider că Daphne Jones este vinovată.

Hmm, asta ne dă şi mai multă bătaie de cap. Interesant cum putem pleca de la un principiu precum Regula de Aur pentru ca apoi să tragem două concluzii complet opuse. Dar am ştiut dintotdeauna că publicul nostru este deosebit de inteligent. Mulţumim, Aaron.

Liniile telefonice mai să ia foc. O avem la telefon pe Allison Boudreau din Tempe, Arizona. Allison, care este părerea ta?

Înainte de toate, ţin să menţionez că nu sunt de acord cu cel care a sunat înainte. Nu spune nimeni că Daphne Jones era obligată să schimbe macazul. Părerea mea e că a făcut foarte bine atunci când a schimbat macazul – nu cred că ar trebui considerată vinovată. Însă nu cred că avea obligaţia să schimbe macazul. N-ar fi fost găsită vinovată de o eroare etică în cazul în care nu ar fi acţionat maneta. Şi cred că e OK dacă Marv doreşte să schimbe macazul şi să se sacrifice pe sine, dar nimic nu-l obligă să facă asta. Aşa că nu cred că ar fi logic ca persoana care a sunat înainte să o condamne pe Daphne Jones că a redirecţionat vagonul pentru a-l lovi pe Chet Farley, doar pentru că el nu se simte obligat să acţioneze maneta şi să se sacrifice pe sine. Este una dintre acele situaţii în care este la fel de bine să acţionezi sau nu, dar niciuna dintre cele două opţiuni nu este obligatorie.

În regulă. Mulţumesc, Allison. Ce vrei tu să spui este că un act poate fi permis fără să fie obligatoriu. O diferenţă care i-ar putea fi utilă juriului în procesul lui Daphne Jones, nu?

O avem la telefon pe Sarah Walters din oraşul Dallas, Texas. Sarah?

Am citit undeva despre existenţa unor studii care arată că bărbaţii şi femeile iau diferit decizii etice. În faţa unor dileme morale, femeile tind să îşi îndrepte atenţia asupra relaţiilor interumane. Cum vor fi afectate aceste relaţii dacă voi acţiona într-un fel sau altul? Bărbaţii au tendinţa de a privi aceeaşi dilemă în mod abstract: Cum anume este corect? în ce constă echitatea? îi sunt cuiva încălcate drepturile?

În timp ce îi ascultam pe Marv şi Stella, mă tot gândeam că poate diferenţa concluziilor lor constă şi în faptul că văd lucrurile diferit. Marv era mai mult atent la lipsa de echitate în a permite vagonului să dea peste Chet Farley, în condiţiile în care nu ar fi fost dispus să se sacrifice şi pe sine. (N-a menţionat ce anume ar fi făcut în cazul în care avea de ales între a-i lăsa pe cei cinci să moară sau a schimba macazul sacrificându-şi o rudă sau un prieten, sau chiar un copil. Pun pariu că altfel s-ar raporta la situaţie dacă n-ar fi implicat doar el.) Dar, oricum, nu pare să-l fi interesat în mod deosebit identitatea persoanei de pe

şine sau propria relaţie cu aceasta şi nici în ce măsură această relaţie se poate modifica în funcţie de acţiunea mea.

Pentru Stella, însă, se pare că a contat foarte mult identitatea persoanei care staţionează pe linia de garare şi relaţia sa cu persoana respectivă. S-a gândit automat la propriul copil, la soţul ei, la mamă, la vecin. Şi, da, chiar la ea însăşi.

Nu sunt convins că s-ar fi comportat diferit fiecare dintre ei. Marv a precizat chiar că într-o situaţie reală nu este coni vins că s-ar sacrifica pe sine.

Ideea este însă că, pentru femei, aspectele abstracte ale moralităţii nu sunt prioritare, spre deosebire de bărbaţi. Probabil că bărbaţii privesc problema ca o

Pentru Stella, însă, se pare că a contat foarte mult identitatea persoanei care staţionează pe linia de garare şi relaţia sa cu persoana respectivă.

Chestiune de matematică, unde oamenii sunt un fel de părţi interşanjabile, pe când femeile tind să vadă o poveste – în care oameni reali interacţionează între ei.

I

Uau! încă o perspectivă interesantă. Sarah, se pare că ai citit despre activitatea lui Carol Gilligan, din anii 1980. În cartea sa, în a Different Voice15, ea constată, în urma studiului unor adolescente, că acestea văd lucrurile diferit din punct de vedere etic faţă de cum le văd băieţii.

Ei bine, iată că am petrecut încă o oră minunată alături de voi, ascultătorii noştri, urmărind cum comentaţi şi dezbateţi problemele de pe agenda zilei. Ca de obicei, părerile participanţilor la dezbaterea de astăzi au fost foarte bine elaborate şi înfăţişate în mod coerent.

Sperăm că veţi reveni şi săptămâna următoare, când tema noastră va fi: Ar trebui oare ca guvernul să introducă o anumită legislaţie privind riscurile pe care şi le asumă cetăţenii? Vom discuta despre toate tipurile de legislaţie, de la centurile de siguranţă până la băuturile îndulcite. Până atunci, în numele Dezbaterii NPR, Jeff Salaby vă transmite: „Luaţi aminte la argumentele pro şi contra!”

COLOCVIUL UNIVERSITAR

Foaierul Facultăţii

FACULTATEA DE STUDII AVANSATE, UNIVERSITATEA DIN LONDRA luni, 22 aprilie 2013

Participanţi: Nigel Straithwaite, profesor de istorie a Marii Britanii; Liz Wilkinson, profesoară de matematici aplicate; Theodor Payne, lector senior în inginerie; Alistair Fox, profesor de filosofie; şi Abiodun Nzeogwu, lector în ştiinţe politice.

NIGEL: A urmărit careva dintre voi cazul prezentat în procesul din Statele Unite? Despre bărbatul ucis de tramvai?

LIZ: Da. E fascinant. Acuzata a salvat cinci vieţi redirecţionând tramvaiul, însă vor să o condamne pentru că a sacrificat viaţa unui om. Nu m-ar surprinde dacă cele cinci persoane salvate nu sunt cumva toate femei, iar procurorul consideră că viaţa lor este mai puţin importantă decât a unui singur bărbat.

TED: Liz, să înţeleg că asta nu-ţi convine?

LIZ: Depinde cât de bine arăta bărbatul.

NI GEL: Cazul îmi aminteşte de o decizie luată de Churchill în timpul războiului. Studenţii mei de la cursul introductiv de istorie au în bibliografie acest caz din Bătălia pentru Marea Britanie16. Uitasem că, la început, rachetele naziste V-1 cădeau în apropierea ţintei, aterizând în sud-estul Londrei, la aproximativ trei kilometri sud de centrul oraşului. Strategii militari ai lui Churchill au propus soluţia de a folosi un agent dublu care să-i facă pe nemţi să creadă că rachetele17 cădeau de fapt în nord-vestul Londrei. Ideea era să-i determine să îşi redefinească ţinta astfel încât rachetele să cadă chiar şi mai departe de sud-est, unde ar fi ucis mai puţini oameni. Chestiunea spinoasă era, desigur, că astfel erau vizaţi să moară alţi oameni, care nu fuseseră iniţial în pericol. Strategii militari aveau mari remuşcări în privinţa moralităţii planului, iar Herbert Morrison, ministrul Apărării Naţionale, s-a opus vehement. Până la urmă, Winnie18 s-a impus, slavă Domnului, aş adăuga eu. În felul ăsta, au fost ucişi 6.000 de oameni. Dumnezeu ştie câţi alţii ar mai fi murit dacă Churchill ar fi cedat.

16 în original, Battle of Britain, nume dat ofensivei aeriane

germane împotriva Marii Britanii din anul 1940, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, (n.tr.)

17 în original, doodlebugs, denumire informală pentru rachetele V-1. (n.tr.)

18 Prescurtare familială a numelui lui Winston Churchill. (n.tr.)

UZ: Chiar că seamănă mult cu decizia luată de Daphne Jones: salvezi cinci, pierzi unu. Intenţia ei nu a fost de a-l ucide pe amărâtul de pe linia de garare mai mult decât şi-ar fi propus primul ministru să omoare populaţia din sud-estul Londrei. Nu s-a folosit de moartea lui să oprească tramvaiul, cum a făcut, cu câţiva ani în urmă, nenorocitul ăla de american care a împins un bărbat în faţa tramvaiului pentru a salva oamenii de pe şine.

NIGEL: Exact ce-am spus şi eu.

UZ: Apropo, i-a mai trecut cuiva prin cap că americanii au, se pare, o mică problemă cu tramvaiele în derivă? N-am auzit niciodată ca în Marea Britanie să scape vreun tramvai de sub control.

TED: Iată o chestiune care le-a stârnit interesul studenţilor mei. Statistic, în Statele Unite se petrec mult mai multe accidente mortale decât în Zimbabwe. Copiii din clasa mea şi-au propus să rezolve problema.

În discuţiile noastre, o studentă a venit cu o idee interesantă. Nu este vorba nicidecum despre o soluţie, însă aduce la lumină câteva aspecte de ordin moral. Ea şi-a pus problema cum anume ne-am raporta la gestul lui Daphne Jones dacă, în loc să fie un drum drept, locul de garare ar fi doar o ocolire care să readucă tramvaiul pe linia principală.

NIGEL: Cum?

TED: Uite, îţi fac un desen.

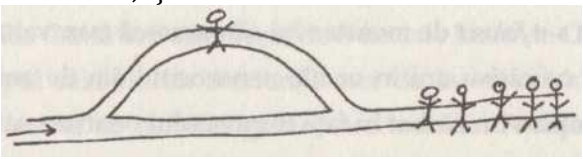

Studenta mea susţine că, în acest nou scenariu, trupul bărbatului aflat pe linia de garare, presupunând că are cel puţin 127 de

kilograme, ar fi oprit tramvaiul, prevenind moartea celor cinci. Ea spune că şi în această situaţie consideră că Daphne ar fi trebuit să acţioneze maneta, deşi, de astă dată, ea l-ar fi ucis în mod intenţionat pe bărbat… pe Farley, numele lui e Farley. În cazul de faţă, Daphne a redirecţionat tramvaiul pe o linie de garare dreaptă, care nu se intersecta mai apoi cu linia principală, deci se presupune că spera ca Farley să se dea la o parte din drum la timp, deşi era evident că ar fi fost un lucru imposibil. În orice caz, faptul că bărbatul a fost lovit de tramvai nu este decât o consecinţă neintenţionată a salvării celor cinci. În scenariul cu linia de ocolire, ea ar trebui să spere că omul nu se va da la o parte din drum. Ea urmăreşte ca trenul să îl lovească. Aşadar se foloseşte de moartea lui pentru a-i salva pe cei cinci. Cu toate acestea, studenta mea susţine că ea ar schimba oricum macazul.

UZ: Şi ce i-ai răspuns studentei?

TED: I-am spus că are nota maximă la inginerie, dar că a picat examenul de etică. De fapt, am întrebat-o dacă l-ar fi împins pe bărbatul corpolent de pe pod. A zis că nu. Am întrebat-o de ce, iar ea mi-a răspuns că în scenariul cu linia de ocolire există deja un pericol real. Urmează ca tramvaiul să lovească şi să ucidă pe cineva. Dacă acţionez maneta, nu fac decât să redirecţionez pericolul dinspre cinci oameni spre unul singur, ca şi Daphne care a schimbat macazul. Însă tipul care l-a împins pe bărbatul corpolent de pe pod nu a redirecţionat doar pericolul. El a creat un pericol cu totul nou – pericolul de a fi un bărbat corpolent pe acel pod.

NIGEL: Mda. Mi se pare cam abstract. Bărbatul moare în ambele cazuri. Ce importanţă are dacă moare împins în faţa tramvaiului sau direcţionezi tramvaiul să dea peste el?

TED: Păi, asta şi e întrebarea, nu? Dar îţi poţi pune aceeaşi întrebare şi referitor la diferenţa dintre cazul lui Daphne şi cel al bărbatului împins de pe pod. Dacă bărbatul moare oricum, ce mai contează cum s-a întâmplat? Şi, totuşi, cred că e o mare diferenţă între a schimba macazul şi a-l împinge pe bărbat. Studenta mea a tras concluzia cumva diferit, spunând că nu intenţia lui Daphne e importantă, ci, mai curând, dacă a redirecţionat doar primejdia sau a

creat una nouă.

LIZ: Mda. Încep să mă răzgândesc. Cred că, într-o anumită măsură, sunt de acord cu studenta ta, însă aş pune altfel problema. Ea are dreptate să susţină că cele două cazuri – al lui

Daphne şi cel cu linia de ocolire – diferă de cel în care bărbatul este împins de pe pod. Şi eu cred că este deopotrivă permis să redirecţionezi tramvaiul către o linie de garare dreaptă sau ocolită, pe când a-l împinge pe bărbat în faţa tramvaiului nu e corect din punct de vedere moral. Dar nu cred că are legătură cu redirecţionarea pericolului sau crearea unuia nou. Cred că greşeala în a-l arunca pe bărbat de pe pod constă în contactul fizic personal. Ia gândiţi-vă. Dacă nu ar trebui să împingi bărbatul – să spunem că ar sta pe o trapă şi n-ar trebui decât să apeşi un buton ca trapa să se deschidă, iar el să cadă – n-ai apăsa butonul? Eu cred că l-aş apăsa.

ALISTAIR: Dumnezeule, nici vorbă! Cu toţii încercaţi să vă închipuiţi un fel de factor subtil care să justifice schimbarea macazului, nu însă şi împingerea bărbatului de pe pod. Nigel, tu susţii că ar fi vorba despre faptul că Daphne nu a intenţionat să-l ucidă pe Farley şi nu s-a folosit de moartea lui ca mijloc de a-i salva pe cei cinci. Ted, studenta ta e de părere că ar fi vorba despre redirecţionarea pericolului deja existent versus crearea unuia nou. Liz, tu eşti de părere că la mijloc ar fi vorba de contactul fizic. Cu toţii complicaţi însă lucrurile.

LIZ: Cum aşa?

ALISTAIR: Şi nevinovăţia lui Daphne, şi vinovăţia tipului care l-a împins la moarte pe bărbatul corpolent au legătură directă cu vechiul principiu al lui Jerry Bentham, privitor la cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni. Punct. În cazul de faţă, procurorul s-a înşelat. Principiul utilitarist al lui Bentham nu declară că este permis să prelevezi organele interne ale unui om sănătos sau să împingi un om sub roţile unui tramvai. De ce? Pentru că persoana care l-a împins pe bărbatul corpolent nu a obţinut cu adevărat cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni.

LIZ: M-ai pierdut.

ALISTAIR: Nu poţi să te raportezi la gestul lui ca şi cum s-ar fi desfăşurat în vid. El a încălcat o regulă ce trebuie urmată în scopul de a obţine cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni. Regula spune aşa: „Evită să răspândeşti teama în rândul populaţiei". Societatea va deveni haotică şi va sta cu frica-n sân dacă oamenii ar urma cu toţii exemplul tipului care îl împinge pe bărbatul corpolent, ucigând la tot pasul pentru a salva un număr mai mare de oameni, precum poliţia rinichilor despre care ni s-a vorbit în cadrul procesului, însă mulţi oameni se comportă într-adevăr precum Daphne, iar societatea îi recompensează, pentru că nu ne simţim personal în pericol. Gândiţi-vă doar cum elogiem piloţii care decid să aterizeze izbind avionul de pământ în zone din afara marilor centre urbane extrem de populate, salvând astfel de la moarte un număr mai mare de oameni. Fără îndoială că pilotul nu are opţiunea de a nu acţiona în niciun

Până ca procurorul să decidă să îi sperie, cei mai mulţi oameni nu au fost consternaţi de gestul lui Daphne.

Fel, precum Daphne, ceea ce nu pare însă a conta în faţa marelui public. Până ca procurorul să decidă să îi sperie, cei mai mulţi oameni nu au fost consternaţi de gestul lui Daphne. Iar povestea cu bărbatul împins de pe pod i-a speriat rău.

Dacă priveşti doar comparativ la număr – cinci vieţi versus una – îţi poţi închipui că Bentham ar fi de acord cu gestul de a-l împinge pe bărbat în calea tramvaiului sau de a preleva organe de la un om sănătos. Asta l-a încurajat pe procuror în pledoaria sa anti-Bentham. Însă Bentham ar fi privit chestiunea mai general şi ar fi băgat de seamă că durerea pe care o resimte o populaţie înspăimântată nu justifică plăcerea celor cinci ale căror vieţi au fost salvate.

ABIODUN: Dacă îmi permiteţi să adaug aici şi o măruntă perspectivă a Lumii a Treia, eu v-am ascultat pe toţi şi se pare că vreţi cu toţii să o scoateţi nevinovată pe Daphne Jones. Nu sunt convinsă că asta ar fi soluţia. Ea chiar s-a comportat de parcă ar fi fost Dumnezeu. Iar dacă ne jucăm de-a Dumnezeu, ar trebui să fim al naibii de siguri că, asemenea lui Dumnezeu, nu suntem deloc părtinitori. În definitiv, cine era bărbatul de pe linia de garare? Mă întreb oare ce diferenţă era

pentru americani dacă bărbatul ar fi fost un multimilionar posesor de iaht, pe nume Channing Ellsworth al III-lea sau un gunoier pe nume Latrell Payton. Nu cumva majoritatea americanilor ar tinde să-l salveze mai curând pe bogătaşul alb decât pe sărăntocul dintr-o minoritate etnică sau rasială? Să fiu sinceră, nici eu nu garantez că nu l-aş salva mai curând pe Latrell. Ştiu că n-ar trebui să fac asta, dar nu pot spune cu siguranţă că n-aş face-o.

NIGEL: Păi, Abiodun, asta practic pune capăt discuţiei.

ABIODUN: Ştiu. Am adus discuţia în acest punct pentru că trebuie să ajung la curs şi n-aş fi vrut să pierd nimic din ce vorbiţi.

SENTINŢA JUDECĂTORULUI

Instrucţiuni către juriu Judecătorul Hartan Trueworthy
TRIBUNALUL OPINIEI PUBLICE luni, 22 aprilie 2013

Doamnelor şi domnilor juraţi, aţi ascultat pledoariile ambelor părţi, acuzare şi apărare, în cazul Comunitatea versus Daphne Jones. A sosit momentul adevărului şi este timpul să deliberaţi şi să stabiliţi un verdict. Va trebui să o găsiţi pe dra Jones fie vinovată, fie nevinovată de ucidere din culpă în cazul morţii lui Chester „Chet" Farley.

Cele mai multe dintre argumentele ambelor părţi au făcut referire la puterea sau slăbiciunea diferitelor analogii. Deşi aveţi libertatea de a decide asupra acestui caz alegând orice metodă doriţi, s-ar putea să vreţi să testaţi aceste analogii pentru a evalua dacă au cu adevărat funcţia invocată aici. A schimba macazul este oare, din punct de vedere etic, acelaşi lucru cu a împinge pe cineva în calea vagonului sau a-i preleva organele vitale?

Cu toate acestea, vă rog să ţineţi cont că a evalua dacă aceste analogii îşi îndeplinesc sau nu „funcţia" aici nu pune capăt deliberării. Dacă ar fi să hotărâţi că, de pildă, schimbarea macazului este în esenţă acelaşi lucru cu a împinge pe cineva de pe pod, veţi decide aşadar că ambii inculpaţi sunt vinovaţi sau nevinovaţi? La fel, dacă trageţi concluzia că schimbarea macazului nu este similară din punct de vedere etic cu a împinge pe cineva în calea vagonului, doar acea simplă concluzie nu este suficientă pentru a stabili vinovăţia sau nevinovăţia

inculpaţilor.

Aşadar, aveţi de luat o decizie extrem de complexă. Tribunalul Opiniei Publice vă oferă posibilitatea să decideţi şi consultând cărţi de tarot sau dând cu zarul. Nu vreau să vă trivializez deciziile, ci, mai curând, să clarific anumite aspecte. Deşi majoritatea dintre voi nu va consulta cărţi de tarot, mulţi vor vrea să spună: „Îmi bazez opţiunea pe ceea ce simt şi nimic nu mă poate convinge de contrariu". Şi probabil că, în definitiv, deciziile etice trebuie luate pe baza încrederii în simţămintele noastre cu privire la ce e bun sau rău. Tribunalul nu se poate pronunţa asupra acestei chestiuni. Însă aş dori totuşi să vă avertizez cu privire la pericolul de a vă îngădui confortul ultimei părţi a propoziţiei: „şi nimic nu mă poate convinge de contrariu". Ştim cu toţii că ceea ce ni s-a părut corect azi-noapte, s-ar putea să nu ni se mai pară la fel şi dimineaţa. Vă invit aşadar să trataţi cu seriozitate toate argumentele prezentate în acest caz şi să încercaţi, pe cât posibil, să găsiţi justificări raţionale pentru intuiţiile morale.

Acestea fiind spuse, vă las să deliberaţi asupra cazului.

Schimbarea macazului este, în esenţă, acelaşi lucru cu a împinge pe cineva de pe pod?

DECIZIA JURIULUI

Camera 4 cu juraţi

TRIBUNALUL OPINIEI PUBLICE Luni, 22 aprilie 2013

Bună dimineaţa tuturor. Numele meu este Serena Hernandez, purtătorul… sau purtătoarea de cuvânt… sau persoana responsabilă cu comunicarea, cred că e termenul mai bun. Am adunat opiniile tuturor juraţilor asociaţi, din spaţiul public, şi presupunem că aţi avut cu toţii vreme să le parcurgeţi. Să trecem aşadar la fapte. Doreşte cineva să prezinte cum vede în acest moment cazul? Ceea ce nu înseamnă că nu vă mai puteţi răzgândi acum, după ce ascultaţi ce are fiecare de zis. Doar că trebuie să începem de undeva. Aşa că… e cineva? O să vă rog să vă prezentaţi când luaţi cuvântul.

Ei bine, voi începe eu. Mă numesc Maureen şi sunt analist al politicilor de sănătate în cadrul Departamentului de Servicii Umane şi de Sănătate al Statelor Unite. De fiecare dată când hotărâm să

intervenim acordând asistentă anumitor cazuri şi nu altora, i i suntem nevoiţi să ne asumăm o decizie cu consecinţe nedorite asupra situaţiei anumitor oameni. Niciuna dintre părţile care a dezbătut Legea Asigurărilor Medicale 19 (cunoscută şi sub numele de Obamacare) nu a fost sinceră până la capăt în privinţa acestui lucru.

Sigur că nu există „comitete ale morţii" în acest mecanism, dar există totuşi un consiliu consultativ care face recomandări Congresului cu privire la cele mai bune practici medicale şi despre cum pot fi ele stimulate. Să presupunem că recomandarea lor vizează o anumită practică pe care nu o consideră ca fiind cea mai bună căci presupune cheltuieli de milioane de dolari din programul Medicare şi nu asigură decât câteva zile de viaţă în plus pentru un număr redus de persoane. Comisia explică în ce fel ar fi mult mai eficient, din perspectiva costurilor, ca banii respectivi să fie folosiţi pentru programe preventive, în serviciul a mii de oameni. În cazul în care Congresul ia în considerare această recomandare, înseamnă că alege calea cea bună, cu consecinţe nedorite.

Şi, atâta timp cât consecinţele bune le depăşesc pe cele rele, totul este în regulă! Asta fac deciziile privind politicile publice – alocă resurse limitate în vederea celui mai mare bine. Dacă am dispune de o sumă nelimitată de bani, am putea înfăptui tot ce şi-ar dori pacienţii şi familiile acestora. Din păcate, este imposibil. Nu dispunem niciodată de resurse nelimitate.

Nici Daphne Jones nu avea la-ndemână o infinitate de opţiuni. Dacă ar fi fost Zâna cea Bună, ar fi găsit ea o soluţie să-i salveze pe toţi. Ar fi putut sălta vagonul de pe şine sau ar fi mutat chiar

19 în original, the Affordabie care Act. (n.tr.)

şinele sau oricare altă variantă dintre sutele pe care şi le imaginau atât de ingenios scriitorii de cărţi ilustrate, pe când eram copii, însă dra Jones n-a dispus decât de două opţiuni şi a ales-o pe cea care a avut drept rezultat cel mai mare bine – deşi cu consecinţe nedorite pentru dl Farley. I\lu' ar trebui să o considerăm vinovată.

Mulţumim frumos, Maureen. Da, domnul de lângă Maureen, poftiţi vă rog.

Bună ziua tuturor! Numele meu este Steve şi sunt căpitan în armata americană. Pe când mă aflam la West Point, am trecut prin multe antrenamente pentru a putea face diferenţa între a ucide cu bună ştiinţă civili şi a provoca în mod accidental moartea acestora, în situaţii când atacăm o ţintă militară. Al-Qaeda a atacat cu bună ştiinţă civili şi, prin urmare, suntem îndreptăţiţi să-i numim terorişti. Nu au distrus World Trade Center pentru că ar fi constituit o ţintă militară. L-au distrus tocmai pentru că urma să moară un număr foarte mare de civili nevinovaţi. Când trimitem drone din Afghanistan până la graniţa cu Pakistanul pentru a ucide forţele inamice, uneori ucidem şi civili nevinovaţi, deşi nu asta ne dorim. Este o consecinţă nedorită a unei acţiuni corecte şi justificate, prin care ne apărăm poporul de duşmani. De cele mai multe ori putem anticipa faptul că vor exista „victime colaterale" (numele dat de armată morţii neintenţionate a civililor), dar nu ne dorim să şi existe.

Lată care cred că este testul. Ne bucurăm dacă atacul cu drone nu a ucis niciun civil. Mai exact, dacă există vreo cale prin care să îndepărtăm din cale civilii, înaintea atacului, sau să alegem o oră sau o zi anume, când ştim că nu se află în zonă, alegem atunci momentul. Pe când Al-Qaeda a atacat World Trade Center alegând în mod voit o anumită zi şi oră pentru a ucide cât mai mulţi civili. De pildă, să presupunem că, lucru necunoscut organizaţiei Al-Qaeda, era Ziua Muncii şi se aflau puţini oameni în Turnurile Gemene la momentul atacului. Bin Laden ar fi fost tare amărât să afle asta. Dacă dra Jones i-ar fi putut salva pe cei cinci fără să-l omoare pe dl Farley, i-ar fi salvat cu siguranţă. Prin urmare, ar trebui declarată nevinovată. Vă mulţumesc.

Îţi mulţumim frumos, Steve. Ei bine, să-l ascultăm acum pe domnul din faţa mea.

Bună ziua! Numele meu este Darren şi predau filosofie la o universitate de stat. Puteţi spune aşadar că sunt un utilitarist profesionist. Părerea mea este că Daphne Jones nu este vinovată. Nu spun nimic nou cu asta. Dar iată care este chestiunea: eu cred că nici Frank Tremaine, cel care l-a împins pe bărbat de pe pod, nu este

vinovat. Steve, care a luat cuvântul mai devreme, încerca să facă o diferenţă între cazul lui Frank Tremaine şi cel al lui Daphne Jones. El considera că trebuie să găsească un motiv pentru a-l găsi pe Frank vinovat, iar pe Daphne nevinovată. Însă, dacă stai să te gândeşti, ambii au ales calea prin care să obţină cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni.

De ce ni se pare atunci gestul lui Frank atât de cumplit? Pentru că aşa-zisa noastră intuiţie ne provoacă repulsie doar la gândul de a împinge un om de pe pod în calea unui tramvai, cu scopul evident de a-l ucide şi de a salva alte cinci vieţi. Mărturisesc că şi eu resimt o anumită repulsie. Sunt însă multe lucruri care ne trezesc repulsie – cum ar fi ideea de a ne arunca asupra unei grenade de mână pentru a salva întregul pluton – ceea ce nu le face mai puţin corecte ca opţiuni de a acţiona. Bineînţeles că unii dintre noi sunt mai reticenţi să facă rău cuiva în vederea unui bine general decât să îşi pricinuiască lor înşişi un rău, însă binele general constituie, prin definiţie, calea de a obţine cel mai mare bine. Nu ar trebui deci ca emoţiile să ne întunece judecata. Orice filosof, de la Socrate încoace, ne-a prevenit că acesta este drumul spre pierzanie.

Chiar şi în istoria militară, Steve, au fost momente când a ucide cu intenţie civili a fost considerat drept o decizie bună pe baze strict utilitariste. Aş spune chiar că bombardamentul asupra civililor din Hiroshima şi Nagasaki a fost justificat, întrucât a pus capăt războiului, iar lumea întreagă, în ansamblu, a avut de câştigat.

Un punct de vedere provocator, Darren. Presupun că asta a fost explicaţia oficială la acea vreme, însă mulţi oameni s-ar simţi astăzi ofensaţi la auzul unei astfel de idei. Din fericire, nu asta e problema cu care ne confruntăm noi azi. Aşadar, altcineva? Domnul de lângă Darren.

Da, numele meu este Siegfried şi sunt psihiatru. Trăncăneala asta despre aruncatul oamenilor de pe poduri – e nebunie curată, Darren. Sper că-ţi dai seama, nu?

După stabilirea verdictului în cazul lui Frank Tremaine, câţiva colegi de-ai mei au întreprins un studiu asupra celor care considerau

că dl Tremaine s-a comportat normal optând pentru varianta utilitară de a-l împinge pe bărbat de pe pod pentru a salva alte cinci persoane. Ipoteza lor era că cei care au decis că dl Tremaine a făcut ceea ce trebuia s-au dovedit a avea tendinţe r

(a) psihopate, (b) machiavelice şi (c) nihiliste, prezentând o viziune mai pronunţată a lipsei de sens a vieţii.

Au elaborat o serie de teste pentru a evalua dacă o persoană se încadrează în vreuna dintre categorii şi au dat testele unor persoane care considerau că dl Tremaine e vinovat şi altora care considerau că nu e vinovat. 5-a dovedit că există o legătură strânsă între acceptarea gestului făcut de dl Tremaine, de a-l împinge pe bărbat de pe pod, şi toate cele trei tendinţe sus-numite: psihopat, machiavelic şi nihilist. Interesant, nu?

Mda. Foarte interesant, Siegfried. Deşi nu-mi dau seama în ce măsură asta aduce vreo clarificare cu privire la vinovăţia sau nevinovăţia lui Daphne. Altcineva?

Salut! Sunt Leland. Scriitor. Mi se pare interesant că încercăm cu toţii să stabilim pe cine putem şi pe cine nu putem să ucidem sau să lăsăm să moară, fără să avem vreo informaţie referitoare la identitatea acestor persoane. Romancierii de regulă încearcă să-şi imagineze aspectele personale ale unei situaţii. Probabil că, din ce ştim, cei cinci l-au atras pe Chet Farley spre linia de garare, ştiind că Daphne cel mai probabil va schimba macazul şi-l va

S-a dovedit că există o legătură strânsă între acceptarea gestului făcut de dl Tremaine, de a-l împinge pe bărbat de pe pod, şi tendinţa de a fi psihopat, machiavelic şi nihilist.

I ucide – crima perfectă. OK, e uşor deplasat. Dar dacă se gândeşte cineva că aici e vorba despre cel mai mare bine pentru cei mai mulţi oameni, avem nevoie de mult mai multe informaţii pentru a emite o astfel de ipoteză. Poate că se va dovedi ulterior că unul dintre cei cinci salvaţi este de fapt un pedofil sau un violator. Sau poate că unul dintre ei urmează să descopere un tratament pentru vindecarea cancerului – n-ar fi rău, nu? – dar, într-o notă sadică, una dintre femeile pe care le va trata va naşte un copil care va deveni ucigaş în serie.

Da, știu că scenariile de genul acesta sunt specifice romanelor de duzină, însă ce vreau eu să spun este că nu cunoaștem suficiente amănunte pentru a lua decizii perfect morale. Noi credem, poate, că luăm decizii în funcţie de consecinţe, însă cine dintre noi cunoaşte cu adevărat consecinţele? Iată principalul motiv pentru care n-ar trebui să ne jucăm de-a Dumnezeu! Şi, de asemenea, principalul motiv pentru care, ferească Dumnezeu!, n-ar trebui să ne raportăm la acest caz în mod matematic. „Cinci înseamnă mai mult decât unul" nu este un motiv suficient. Poate chiar în acest moment, acel unu – dl Farley – ar fi fost mai bun decât cei cinci. Daphne Jones se face vinovată de-a se fi jucat de-a Dumnezeu. Ar fi trebuit să nu intervină deloc şi să lase soarta să-şi urmeze cursul.

Ei bine, Leland, potrivit raţionamentului tău, nu crezi că doctorii ar avea o reţinere în a salva viaţa oricui, de teamă să nu se dovedească cum că era vorba despre un criminal în serie?

Asemenea cuvintelor platonic sau socratic, machiavelic este exemplul unui nume de filosof care a intrat în limbajul obişnuit: o memă, cum s-ar spune în jargonul actual.

Machiavelli s-a născut la Florenţa, în plină Renaştere, într-un moment când valorile teologice ale lumii medievale cedau rapid locul noilor viziuni umaniste, iar statul secular era înfloritor, complet detaşat de vechile alianţe cu Biserica. În calitate de secretar al Guvernului Republicii Florentine, Machiavelli îşi susţinea recomandările nu pe idealurile virtuţii clasice sau medievale, ci pe criteriile practice ale obţinerii şi menţinerii puterii seculare. Se poate să fi fost sau nu mai lipsit de scrupule în a-şi atinge acest obiectiv, comparativ cu ceilalţi politicieni ai vremii sale – sau a noastre, dar a fost negreşit mult mai sincer cu privire la propriile acţiuni. De pildă, stăruia ca prinţul să „adopte un comportament malefic, atunci când este nevoie".

Pătrunzând şi mai adânc în studiul amintit de psihiatrul Siegfried, descoperim că cei care se declarau de acord cu afirmaţia „Cea mai bună modalitate de a interacţiona cu oamenii este să le spui ceea ce vor să audă" erau declaraţi „machiavelici". Este posibil ca,

potrivit acestui criteriu, Machiavelli să fi fost sau nu machiavelic, depinde dacă i se părea sau nu că asta ar spori puterea prinţului, fără să-l afecteze în vreun fel.

Da, probabil. Voi încerca să prezint problema un pic altfel. Eu cred că, indiferent de motivele pe care le invocăm, cei mai mulţi dintre noi vor evalua acest caz în funcţie de ceea ce simt. Iar reacţia noastră emoţională va fi determinată în mare măsură de i i povestea pe care ne-o spunem fiecare despre acest caz. I\lu' cumva îl identificăm pe dl Farley, să zicem, cu propriul tată? Nu ne predispune cumva asta la o atitudine favorabilă lui şi, prin urmare, ideea morţii sale accidentale ne îngrozeşte? Sau, dacă tatăl a fost un nemernic, nu simţim aversiune fată de el şi ne întrebăm ce măgărie punea la cale când se plimba pe şine? Putem încerca să provocăm toate aceste reacţii în mintea noastră, e clar însă că modul în care o judecăm pe dra Jones ţine fără îndoială de probabilitatea ca noi înşine să fi acţionat sau nu macazul. Şi, dacă e să fim sinceri, trebuie să admitem că decizia de a acţiona sau nu depinde probabil destul mult de imaginea pe care ne-am făcut-o despre persoana aflată pe linia de garare. Singura regulă sigură este „Nu te juca de-a Dumnezeu".

Mai este cineva aici care tinde să o considere vinovată pe dra Daphne Jones?

Da, eu. Bună ziua tuturor! Mă numesc Marguerite şi sunt avocat în cadrul Organizaţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului20. Steve, ce susţineai tu este că e o diferenţă majoră între „victime colaterale" (cum ar fi, bănuiesc, Chet Farley) şi uciderea voită a unei persoane nevinovate, precum bărbatul de pe pod. Darren

20 în original, Human Rights Watch, o bine cunoscută organizaţie globală dedicată protecţiei drepturilor omului, (n.tr.)

susţine că nu vede nicio diferenţă între a schimba macazul şi a-l împinge pe bărbat, aşadar consideră că nici Daphne Jones şi nici Frank Tremaine nu sunt vinovaţi.

Sunt de acord cu Darrenân măsura în care nu văd nici eu vreo diferenţă, însă trag exact concluzia inversă: atât Daphne, cât şi Frank sunt vinovaţi. Ambii au încălcat drepturile persoanei pe care au ucis-o sau, dacă preferaţi, „a cărei moarte au permis-o". Avem datoria de a nu împinge un om în calea unui tramvai sau de a nu-i preleva organele, indiferent dacă acest lucru are consecinţe bune, aşa cum noi, în cadrul Organizaţiei pentru Drepturile Omului, considerăm că avem datoria de a nu tortura, indiferent de informaţia pe care o putem obţine astfel. La fel, avem datoria de a nu redirecţiona un tramvai pentru a da peste cineva, indiferent cât de benefice ar fi consecinţele gestului nostru. Mai puţin contează pentru cei apropiaţi dacă Chet Farley a fost ucis de către un criminal sau de către cineva care a făcut un gest care a dus la moartea lui. A recurge la o astfel de distincţie e ca şi cum ai spune: „IMoi nu torturăm; noi doar îi predăm pe prizonieri altei ţări unde suntem de acord să fie torturaţi". Şi, da, ştiu prea bine că asta a fost poziţia guvernului nostru la un moment dat, ceea ce nu spune decât că guvernul a acţionat imoral la acel moment.

Mulţumim frumos, Marguerite. Doamna cu frumoasa eşarfă albastră?

Bună ziua! Numele meu este Nancy şi sunt artistă, mai exact pictoriţă. După ce fiecare dintre voi a spus ce avea de spus, am descoperit că sunt de acord cu voi toţi. Argumentele sunt foarte convingătoare – până ce apuc să-l ascult pe următorul. Însă, în cele din urmă, cred că Daphne Jones nu este vinovată, în vreme ce Frank Tremaine este şi n-aş putea spune exact de ce… simt asta fizic. Bănuiesc că este vorba de ceea ce eu numesc „intuiţie". Pur şi simplu ştiu că ceea ce a făcut Frank Tremaine, faptul că l-a aruncat pe acel bărbat de pe pod, este un lucru rău. Iar faţă de ceea ce a făcut Daphne nu am deloc aceeaşi senzaţie. Nu cred că motivul este, aşa cum spunea

Leland, faptul că mă raportez diferit emoţional la persoanele implicate. Decizia mea nu mi se pare deloc emoţională; mi se pare intuitivă. Este tot ce am de spus. Scuze dacă nu sună prea inteligent, dar aici eu trag linie. Am sentimente diferite faţă de cele două situaţii şi nu am idee de ce. Pur şi simplu aşa simt!

Mulţumim. Altcineva? Nu? Suntem deci gata să votăm? OK. Cine consideră că Daphne Jones se face vinovată de omucidere? OK. Cine e în favoarea declarării lui Daphne Jones nevinovată de ucidere din culpă? în regulă. Juriul a decis.

[Pentru verdictul final, consultaţi următoarea pagină.]

Acum, pe bune, doar nu credeaţi că veţi găsi un răspuns aici, nu?

EPILOG

În ce punct am ajuns?

Vagonetologia este distractivă, dar încotro ne duce? După ce am urmărit-o pe sărmana Daphne Jones de-a lungul tuturor vicisitudinilor procesului, putem spune oare că suntem mai înţelepţi decât eram la început?

Unii ar putea crede, ca şi jurata Nancy, că, în cele din urmă, cu toţii luăm decizii morale visceral, prin urmare toate analizele din lume nu fac decât să ne evalueze raţional intuiţiile morale. Potrivit acestei viziuni, s-ar părea că – în afară de amuzament – nu are niciun rost să analizăm fundamentele distincţiilor morale pe care le facem, cum ar fi diferenţa pe care majoritatea oamenilor o remarcă între a schimba macazul şi a-l împinge pe bărbat. Putem pretinde că „ştim", la modul visceral, că una este permisă, iar cealaltă nu şi, prin urmare, este posibil ca orice deliberare sau enunţare coerentă să nu ni se pară decât o simplă raţionalizare. Mare parte a vagonetologiei pe care o regăsim în literatura filosofică respectă practic următoarea schemă: ceea ce Peter Singer denumeşte

„O căutare a diferenţelor dintre cazurile care ne justifică reacţiile intuitive iniţiale". Dacă deliberarea morală se reduce la raţionalizare, ne-am putea la fel de bine întreba: „De ce ne mai pasă?". Poate că Socrate s-a înşelat când a declarat că o viaţă necercetată nu

merită trăită.

Christian Smith, sociolog la Universitatea Notre Dame, a stârnit recent valuri după ce a publicat un studiu asupra „tinerilor adulţi" (între 18 şi 23 de ani), despre modul în care văd ei moralitatea – dacă, în definitiv, îi acordă sau nu vreo atenţie. Smith îşi exprimă îngrijorarea în privinţa unui procent considerabil de tineri adulţi pe care i-a intervievat şi care nu aveau o viziune riguroasă sau coerentă cu privire la chestiuni de ordin moral. Mulţi dintre ei (30 de procente) manifestau un puternic relativism moral care le permitea să susţină, de pildă, că deşi ei, personal, nu fură şi nu înşală, nu şi-ar condamna prietenii pentru asta. „Totul ţine de modul în care gândeşte fiecare", spuneau ei. Ce vrea să spună Smith nu este atât faptul că el consideră greşită o astfel de atitudine (deşi putem deduce că nu este de acord cu ea), ci mai curând că vede în asta o incapacitate de a gândi coerent cu privire la chestiunile morale. De pildă, întrebaţi fiind dacă sclavia era corectă din punct de vedere moral, înainte de a fi interzisă, unii au răspuns că nu sunt în măsură să judece gândirea sau comportamentul celor din alte vremuri. Smith consideră că un asemenea punct de vedere nu reflectă o gândire elaborată şi nici coerentă din punct de vedere logic.

Smith vede această incapacitate de a enunţa moral anumite viziuni ca fiind reversul medaliei al unei tendinţe de altfel admirabile în educaţia publică din zilele noastre: importanţa accentuată pe care o acordăm toleranţei şi diversităţii opiniilor, dar şi înţelegerii altor culturi sau grupuri sociale. Acolo unde toleranţa se reduce la relativizarea tuturor celorlalte valori, Smith vede o lipsă a unei riguroase judecăţi morale. El consideră că o gândire atât de superficială „nu poate duce la decizii morale bune şi la o existenţă coerentă din punct de vedere moral. Ceea ce este, în definitiv, o formă de aplatizare spirituală".

Cu toate acestea, Smith şi colegii săi omit să precizeze dacă şi comportamentul efectiv al tinerilor din ziua de azi este cu adevărat mai rău decât cel al predecesorilor lor mult mai coerenţi moral. În definitiv, majoritatea posesorilor de sclavi aveau probabil opinii

„principiale”, care justificau sclavia. Ştim că unii dintre ei apelau, de pildă, la Sfânta Scriptură. Revenim atunci la întrebarea la ce ne foloseşte filosofia morală. Cu ce ajută, dacă ajută la ceva, deliberarea morală?

Pentru început, să lămurim o chestiune spinoasă. Unii filosofi consideră că problema vagonului este atât de îndepărtată de experienţa umană obişnuită şi de adevăratele dileme etice, încât e lipsită de orice însemnătate. Intervievat de un jurnalist britanic, un filosof căruia nu i se specifică numele, a declarat: „Îmi pare rău, dar eu nu mă ocup de vagoane”. Probabil că, din această perspectivă, problema vagonului se aseamănă cu un scenariu pe care îl cunoaştem cu toţii, folosit ca justificare a aplicării torturii asupra teroriştilor dovediţi sau doar suspectaţi: aşa-numita bombă cu ceas. După 11 septembrie, nenumăraţi politicieni justificau torturarea deţinuţilor imaginând un scenariu în care vieţi fără de număr depind de refuzul unui terorist de a livra o singură informaţie-cheie salvatoare. Bineînţeles că scenariul n-are aproape nicio legătură cu ceea ce se întâmplă în cazul a 99% dintre interogaţiile efective. Şi, cu toate astea, a devenit modelul folosit în aproape toate dezbaterile publice despre tortură. Aşa că una dintre concluziile pe care le putem trage este că scenariile extreme precum cel al vagonului sau al bombei cu ceas nu-şi au rostul în clarificarea deciziilor noastre etice.

Există însă o posibilă concluzie, aceea că, dacă ne-am baza cu toţii pe propria intuiţie privind terorismul şi bombele cu ceas, am judeca cu totul diferit tortura decât dacă am analiza utilizarea efectivă a torturii şi am stabili o distincţie clară între realitate şi scenariul bombei cu ceas.

S-ar putea dovedi utilă chiar şi folosirea propriei judecăţi morale în a face diferenţa dintre problema vagonului şi o decizie reală, din viaţa de zi cu zi. Ba, mai mult, deşi nu putem spune că problema vagonului ne pune în faţa unei decizii etice pe care este posibil să fim nevoiţi la un moment dat să o luăm în viaţa reală, ne poate fi totuşi utilă deprinderea de a face diferenţa între drepturile individuale şi fericirea unui număr cât mai mare de oameni, în momentul în care ne

confruntăm cu o decizie etică reală. Le-a fost cu siguranţă utilă fondatorilor Constituţiei americane. Şi, ceva mai recent, chiar nouă, în calitate de electori în alegerile prezidenţiale şi pentru Congres, ni s-a cerut să decidem între presupusele drepturi de proprietate ale celor care aleg să nu îşi facă asigurare medicală şi presupusa utilitate mult mai mare de a folosi taxele de asigurare stipulate pentru a suporta costurile de asigurare ale celor care au deja probleme de sănătate.

Ne folosim oare judecata morală cu scopul de a găsi justificări raţionale pentru propriile intuiţii? Desigur. Dar nu cumva o judecată morală riguroasă ne poate uneori schimba intuiţiile în privinţa corectitudinii sau incorectitudinii unei anumite acţiuni? Şi asta este posibil. Abolirea sclaviei a fost posibilă şi datorită faptului că numărul celor care aveau un tip de intuiţie l-a depăşit pe al celor care aveau o intuiţie cu totul opusă. Iar intuiţiile noastre cu privire la căsătorie se schimbă sub propriii ochi, ca argumente morale, bazate pe egalitate şi echitate. Sunt argumente pe care le auzim în comisii legislative, tribunale, dar şi în conversaţii uzuale.

Ne mai rămâne aşadar de adăugat, cu scuzele de rigoare faţă de Yogi Berra: Când vezi că tramvaiul tău a ajuns la o bifurcaţie, nu ezita să alegi o direcţie21.

Şi să fii în stare să justifici de ce ai făcut-o.

21 Parafrază a cuvintelor celebrului jucător american de baseball, Yogi Berra: „Când ajungi la o răspântie de drumuri, mergi tot înainte!”. În orig., în engl., „Îl you come to afork in the road, take it” este un joc de cuvinte care în traducere exactă ar însemna: „Când găseşti pe drum o furculiţă, ia-o!”, (n.tr.)

SURSA REFERINŢELOR

PROLOG: VAGONUL PROBLEMATIC

Versiunea originală a vagonului problematic, enunţată de Philippa Foot, a apărut într-un articol intitulat „Problema avortului şi doctrina dublului efect”, publicat în revista britanică Oxford Review nr. 5 (1967).

Versiunea lui Judith Jarvis Thomson, cu privitorul din afară şi

macazul a apărut în „Problema vagonului", Yale Law Journal (1985), ca de altfel şi varianta cu bărbatul corpolent de pe pod.

Kwame Appiah a comparat comentariile la problema vagonului cu Talmudul în cartea sa, Experiments în Ethics (Harvard University Press, 2008).

Testul Simţului Moral, elaborat de psihologii de la Harvard în 2003, poate fi găsit online, la adresa: moral. Wih. Harvard.edu.

Filmarea PBS a seminarului lui Michael Sandei, ţinut în cadrul cursului de echitate, la Colegiul Harvard, se găseşte la adresa: justiceharvard.org. Vorbeşte despre problema vagonului în episodul 01.

POZIŢIA PROCURORULUI

Jeremy Bentham îşi rezumă filosofia utilitaristă în cartea An Introduction to the Principles ofmorals and Legislation, Nabu Press, 2010 (carte cunoscută în literatura română de specialitate sub numele de Introducere în principiile moralei şi legislaţiei).

Scenariul cu chirurgul traumatolog a apărut în articolul lui Judith Jarvis Thomspn, publicat în 1985, în revista Yale Law Journal. Alte variante de scenarii pot fi găsite în articolul Philippei Foot, publicat în 1967 în Oxford Reviezv.

O versiune mai mult sau mai puţin accesibilă (probabil că mai curând „mai puţin" decât „mai mult") a viziunii lui Kant asupra drepturilor poate fi găsită în lucrarea sa, Groundwork of the Metaphysics ofmorals, Cambridge University Press, 1999. (întemeierea metafizicii moravurilor, Bucureşti, Humanitas, 2007, traducere de Filotheia Bogoiu, Valentin Mureşan, Miki Ota, Radu Gabriel Pârvu; coordonare, note şi comentariu de Valentin Mureşan).

RIPOSTA AVOCATULUI APĂRĂRII

Opiniile celor care au făcut Testul Simţului Moral sunt comentate într-un articol extins intitulat „O separare a judecăţilor şi justificărilor morale", autori Marc Flauser et al., publicat în revista Mind and Language 22, nr. I (februarie 2007).

ANALIZA PROFESOAREI

Dialogues Concerning Natural Religion (Dialoguri asupra religiei

naturale), Neeland Media, 2007.

PĂREREA PSIHOLOGULUI

Un rezumat al studiilor privind RMN-ul funcţional în cazul deciziilor morale se găseşte în studiul doctoral (nepublicat) al lui Joshua Greene, The Terrible, Horrible, No Good, Very Bad Truth About Morality, and What tot de About It (Princeton University, 2002). Greene este psiholog, specialist în neurologie şi filosof.

O discuţie interesantă pe marginea legăturii dintre aversiunea noastră faţă de crimă şi experienţa strămoşilor noştri îndepărtaţi se regăseşte în articolului lui Peter Singer, „Ethics and Intuitions", publicat în Journal of Ethics 9 (2005).

G.E. Moore descrie eroarea naturalistă în Principia Ethica (Cambridge University Press, 1903).

COMUNICATUL EPISCOPULUI

Explicaţiile lui Toma de Aquino privind Principiul Dublului Efect se găsesc in Summa Theologia e Ila-IIae, Problema 64, Articolul 7, Coyote Canyon Press (2010).

Versiunea modernă a Principiului Dublului Efect se găseşte în The New Catholic Encyclopedia (Gale, 2002).

Explicaţia oferită de Biserică în privinţa aplicării Principiului Dublului Efect în cazul unei femei cu cancer uterin este publicată în editorialul introductiv al lui Ame Hallam la articolul Phillippei Foot, „The Problem of Avortion and the Doctrine of the Double Efect", ediţie Online: www2. Econ. iastate. Edu/classes/econ362/hallam/readings/footdoubleeffect. pdf.

Aplicarea Principiului Dublului Efect în cazul administrării morfinei a fost extrasă din articolul online semnat Richard M. Doerflinger şi Carlos F. Gomez, M.D., Ph. D., „Killing the Pa în Not the Patient: Palliative care vs. Assisted Suicide", publicat online de Consiliul Episcopal Catolic al Statelor Unite ale Americii la adresa: usccb.org/issues-and-action/human-lifeand-dignity/assisted-suicide/killing-the-pain. Cfm.

DILEMA ALTRUISTULUI

Datorez scenariul cu persoana pusă în situaţia de a lua o decizie,

fiind legată de şine, comentariului semnat „Ducaie” de pe blogul lui Chris Bateman din 2007, intitulat „Only a Game”: onlyagame. Typepad.com/only a game/2007/06/thetrolly-pro.html.

Scenariile lui Peter Singer se găsesc în două articole din New York Times: „The Life You Can Save” (10 martie 2009) şi „The Singer Solution to World Poverty” (5 septembrie 1999). Articolul din 1999 aduce, de asemenea, în discuţie de ce profesorul Singer stabileşte limita filantropică a donaţiei din propriul venit la douăzeci la sută.

Există o traducere recentă a cărţii lui Nietzsche, Beyond Good and Evil, Costa Books (2012) (Dincolo de bine şi de rău. Preludiu la o filosofie a viitorului, traducere de Francisc Grünberg, Bucureşti, Humanitas, 1992).

Întrebarea dacă o persoană care nu este dispusă să-şi sacrifice propria viaţă pentru a salva alte cinci vieţi are dreptul de a sacrifica un alt om pentru a-i salva pe acei cinci o datorez articolului Judithei Jarvis Thomson „Turning the Trolly”, publicat în revista Philosophy and Public Affairs 36, nr. 4 (2008). În articolul din 1985 din Yale Law Journal, intitulat „The Trolly Problem”, autoarea face o distincţie utilă între acţiunile permise şi cele obligatorii.

Discuţia privind diferenţele de abordare a dilemelor morale în cazul bărbaţilor şi al femeilor are ca sursă principală modul în care am înţeles cartea de referinţă a lui Carol Gilligan, în a Different Voice (Harvard University Press, 1982).

COLOCVIUL UNIVERSITAR

Povestea adevărată a înşelării naziştilor în Bătălia pentru Marea Britanie este relatată de Ben MacIntyre în Agent Zigzag: A True Story ofnazi Espionage, Love, and Betrayal (Crown, 2007).

Scenariul cu linia de ocolire a fost conceput de Judith Jarvis Thomson şi explicat pe larg în articolul său din 1985, „The Trolley Problem”, publicat în Yale Law Journal.

Experimentul în care subiecţilor le este prezentat scenariul cu trapa mobilă este descris de Joshua Greene online la adresa: edge.org/conversation/a-new-science-of-morality-part-2.

O discuţie despre „utilitarismul bazat pe reguli22” se găseşte în

cartea lui R.B. Brandt, Ethical Theory (Prentice Hall, 1959).

Scenariul în care sunt implicaţi Latrell Payton şi Channing Ellsworth al III-lea este o adaptare a unui experiment condus de Eric Luis Uhimann, David A. Pizarro, David Tannenbaum

22 Opus al utilitarismului bazat pe acţiuni.

Şi Peter H. Ditto şi consemnat în ediţia din octombrie 2009 a revistei Judgment and Decision Making. În experimentul iniţial, s-a folosit scenariul cu bărbatul corpolent de pe pod. Interesant este că subiecţii cu vederi conservatoare se pare că nu au fost părtinitori, în vreme ce aceia cu vederi liberale s-au arătat mai dispuşi să sacrifice personajul stereotip cu sânge albastru decât pe cel stereotip de origine afro-americană.

DECIZIA JURIULUI

Informaţii privind predarea Principiului Dublului Efect la Academia Militară a S.U.A. Din West Point se găsesc într-un articol interesant referitor la problema vagonului, semnat de David Edmonds şi publicat pe 7 octombrie 2010 în ediţia britanică a publicaţiei Prospect Magazine. Articolul se găseşte online la adresa: prospectmagazine.co.uk/magazine/ ethics-trolley-problem/.

Articolul domnului Edmonds mai conţine şi o discuţie interesantă privind alocarea resurselor limitate, care se reflectă în analiza juratului privind politicile de sănătate.

Concluzia psihiatrului referitoare la relaţia dintre anumite trăsături negative ale personalităţii şi predispoziţia unei persoane de a-l împinge pe bărbatul corpolent de pe pod are la bază un studiu realizat de Daniel Bartels şi David Pizzaro şi consemnat în publicaţia Cognition (2011). Raportul se intitulează „The Mismeasure of Morals: Antisocial Personality Traits Predict Utilitarian Responses to Moral Dilemmas" şi se găseşte online la adresa: Columbia.edu/-dmb2199/papers/ Bartels-Pizarro-2011-Cognition. pdf.

Povestioara despre crima perfectă, relatată de romancier, se bazează pe un scenariu similar dintr-un articol al Judithei Jarvis Thomson, publicat în 1985 în Yale Law Journal.

Unele dintre scenariile ceva mai burleşti expuse de romancier au fost inspirate dintr-o parodie online (1988) aparţinând literaturii vagonului, semnată de Michael F. Patton Jr. Vezi „Tissues in the Profession: Can Bad Men Make Good Brains de Bad Things?", la adresa: mindspring.com/ – mfpatton/Tissues.htm.

EPILOG: ÎN CE PUNCT AM AJUNS?

Studiul lui Christian Smith privind judecata morală la tinerii adulţi se intitulează Lost în Transition: The Dark Side of Emerging Adulthood (Oxford University Press, 2011).